

Rozmluvy o prezidentu Benešovi

(K druhému výročí jeho volby 18. prosince 1935.)

Není mezi námi sporů o tom, že volba presidenta republiky dne 18. prosince 1935 je historickým datem. Historie deseti dnů před presidentskými volbami byla vysvětlena čtenářům „Přítomnosti“ politikem nad jiné povolaným, který byl sám jedním z hlavních jednajících a nehodláme se k ní vracet. K této rekapitulaci není vhodná doba z mnoha důvodů, pro nás však v tomto okamžiku platí ten, že nechceme zde činit senační odhalení, nýbrž chceme vědět, jak smýšlí dnes vedoucí politikové rozhodujících stran o prvních dvou létech presidentství dr. Edvarda Beneše.

V rozhovorech, jež následují, mluví vůdčí mužové politických stran zcela svobodně a po delším uvážení. Mluví tedy s určitou kompetencí a s vědomím odpovědnosti, neboť jim byl účel těchto rozmluv znám. Nikomu jsme nepřidali ani neubrali v jeho názorech, které právě proto, že jsou anonymní, nemají oficiální účel a smysl. Leckdy jsme spojili názory několika politiků téže politické strany v jeden, takže rozmluva má pak jaksi kolektivní ráz. To je třeba říci po technické stránce, aby byla situace zcela jasná.

Zdá se nám, že je třeba také ještě předestlat krátký přehled událostí po stránce věcné, neboť žijeme v době, která nad jiné rychle zapomíná. Všichni jsme shodni v tom, že po prezidentu Osvoboditeli nastoupil prezident, který patří k mladší politické generaci, jež má zřetelně jiný úkol, než měla generace politiků, která vybojovala československému národu svobodu.

Není pochybnosti o tom, že úkol osvoboditelské generace byl těžký, nebezpečný a tak velký, že téměř nebylo podobného v dějinách našeho národa. Úkol naší generace, kterou reprezentuje dr. Edvard Beneš, jež však současně náleží mezi státníky, kteří dobyli národu svobodu, je rovněž již dán: Dobyté zachovat, upevnit, vybudovat a na věky zabezpečit.

Tento úkol budovatelský není lehčí, než byl úkol osvoboditelský, a může se stát, že bude někdy ještě těžší, že si vyžádá obětí, jichž si ani osvoboditelský zápas nevyžádal. Časem si myslíváme, že budeme musit naši svobodu snad ještě jednou zaplatit. Necouvnut před obětmi, neleknot se tohoto úkolu, splnit ho do posledního písmene a případně do posledního dechu, to není řečnický heroismus, to je mužné a plně pochopení situace a síly čelit jakémukoliv vývoji, který nás může v budoucnosti očekávat. Dr. Edvard Beneš je šťastnou shodou okolností mostem mezi oběma generacemi a mezi oběma úkoly.

Zachovat dosaženou svobodu a nezávislou republiku, upevnit je, vybudovat a navždy zabezpečit, je úkol politický. Ve vnitřní politice neznamena to pořádek a rozumnou politiku jen ve věcech ryzí politiky, nýbrž také v oboru politiky sociálně-hospodářské, kulturní a vojenské, k čemuž se pak pevně váže

s tím souvisící blok úkolů zahraničně-politických. Potenciál síly státu závisí dnes na vnitropolitické pevnosti a dobrém vybudování státu a na tomu odpovídající dobré zahraniční politice.

Vnitřní politická síla nezávisí jen na dobré armádě, nýbrž také na dobrém pořádku věcí uvnitř státu, na tom, aby potřeby občanstva byly uspokojovány rozumně a v takové míře, aby si převážná většina občanů státu, zejména pracující lid, byla vědoma, že žádnými násilnými převraty napravo nebo nalevo nemůže nic podstatného získat. Jmenujeme zvláště pracující lid proto, že tomu je v případě válečného konfliktu nutno dáti do rukou zbraně a záleží velmi mnoho na tom, co s nimi učiní, když se válka končí. Jen ten stát je bezpečný, který dělá dobrou hospodářskou a sociální politiku a dává svému občanstvu tolik svobod, že lid sám uznává, že rozumně o mnoho více nelze žádnými risiky dobýti.

Takové úkoly má před sebou prezident naší republiky. Nastoupil v době, kdy evropská politická krise se stále zostřovala a chvílemi vybíhala k bodům krajního napětí a nezměrných nebezpečí. Imperialismus tak zvaných „dynamických“ států se projevoval několikrát ročně příhodami, jež otrásly mírem v samých základech. Japonsko odvážilo se utvořit na čínském území sobě podřízený umělý stát Mandžukuo, Itálie vrhla se na Habeš, Německo obsadilo vojensky Porýní a vybuďovalo tam pevnosti, obě evropské fašistické velmoci společně se vmísily do španělské občanské války neobyčejně nebezpečným způsobem. Nadto vzrostlo napětí ve Střední Evropě, kde Německo podnikalo prudké kampaně proti Rakousku a Československu, jež se provinily v očích Německa pouhou svou existencí a státní nezávislostí. K tomu přistoupila politická, vojenská a hospodářská rizika z obecného zbrojení. Hospodářská krise zatím doznívala, nicméně i dnes máme při konjunkturální výrobě šestkrát tolik nezaměstnaných jako před osmi léty, a obecná situace Evropy je politicky i hospodářsky podstatně horší než tehdy.

President republiky dr. Edvard Beneš měl tedy před sebou mnohost úkolů, vesměs velmi vážných, ve všech oborech své činnosti. Co soudí českoslovenští politikové o tom, jak si v této přetěžké době počínal?

Rozmluvy s politiky agrární strany.

„Pohled do uplynulých dvou let presidentství dr. Edvarda Beneše,“ řekl nám jeden agrární politik, „mi především připomíná životní moudrost presidenta Osvoboditele. Řekněme si to přece upřímně, že on předvídal všechny ty nové a nové politické obtíže ve světě, a zamysleme se nad moudrostí, s jakou odevzdaně dovedl prohlásit, že všechno to politické a hospodářské dění vyžaduje svěžích čerstvých sil, a konečně, jak rozhodně dovedl všemu lidu u nás ukázat

svého nástupce. Hodžovy věty, kterými tlumočil československému lidu presidentovu abdikaci i jeho přání, dodnes znějí živě. Byla to slova jímavá, vážná a plná úzkosti. Masarykova analýsa poměrů i jeho rozhodnost jen potvrzovaly vážnost situace, kterou každý sám v sobě prožíval.“

„Jeho přání se stalo skutkem, presidentem republiky byl zvolen dr. Edvard Beneš, dostáváje do vínku dva neobyčejně cenné dary. Od Národního shromáždění důvěru, vyjádřenou počtem 340 hlasů ze 450, který dosud nikdy nebyl při presidentské volbě kandidátu odevzdán a — což považujeme za zvláště důležité — podporu, kotvíci v autoritě presidenta Masaryka a s ní jeho plnou důvěru.“

„To bylo světlo. Jinak už byly téměř jen samé stíny. Svět, zejména ovšem Evropa, kterou dr. Beneš sám pomáhal organisovat v nové víře v právo, spravedlnost a humanitní demokracii a v ušlechtilý ženevský mezinárodní tribunál národů, který zde zbyl jako dědictví Wilsonovo, ta Evropa tuto víru stále rychleji ztrácela. Obracela se zpět k víře staronové. Začalo se věřit zase předválečnému způsobu měření sil a moci, demokracie prošla bubnovou palbou a při tom klesala téměř až k nule autorita mezinárodních institucí. Jaký div, že to se obrazilo v myslích lidí u nás?“

„Bylo příliš patrné,“ pokračoval agrární politik, „že politický vývoj půjde docela jinými cestami, než těmi, které budovali ušlechtilí zaklínači válek. Nové ideje se zmocnily mas i některých státních zřízení, ideologický souboj byl v plném proudu. Konečné výsledky tohoto boje asi nebudou příliš vzdálené poměrům, jež v posledních staletích Evropu vrhaly do válečného ohně.“

„Když dr. Edvard Beneš, profesor sociologie, při svém nástupu do presidentské funkce si prováděl rozbor tohoto politického zvratu, pocítil patrně smutek. Viděl pohřbeno tolik své práce a dohlédal nebezpečí z tohoto vývoje. Politická i hospodářská perspektiva nebyla ani v republice růžová. Bylo zde potřeby moudrosti, obezřelosti a klidu. A tu mluví dvě léta Benešova presidentství řečí každému srozumitelnou. Politická prestiž republiky v ničem neutrpěla, republika představuje v zápasu ideí a mocenských zájmů jednotku, přes kterou nelze přejít v evropském dění.“

„Za Benešova vedení se republika přizpůsobila změnám poměrům a neopouštějíc víru ve smír a v možnosti dobrého sousedství, podpírá ji souhlasnou vůlí nás všech nebát se a nedat se. Připravovali jsme se a připravujeme se v každém směru. Překonali jsme nejsilnější nápor hospodářských pohrom. I když zanechalv na těle republiky šrámy, nedotkly se jejího zdravého hospodářského kořene. Sbližujeme se doma politicky zejména tam, kde jde o zájmy národa a státu a o jeho výrobní statky. Dostali jsme se i na cestu k rozřešení nejožehavější bolesti našeho politického organismu, poměru k menšinám.“

„Je třeba dnes otevřeně konstatovat tyto klady a tyto jasné výhledy do budoucna proti všem škarohlídům a zdravou vůlí podlamujícím kritikům. Co na tom, že je potřebí tolik energie a že pa-

dají i jednotlivci! Energie se neztrácí a celek národa a státu jde dopředu, třebaš zatím i pomalu.“

„A stejně otevřeně je třeba konstatovat podíl presidenta republiky dr. Edvarda Beneše na tomto vývoji. Rozpoznával dobře politické konstelace, řídil se jimi, respektoval druhé a nemíchal se do jejich poměrů, držel slovo a úmluvy, budované v duchu našeho dějinného vývoje, stále připomínal národu, že nesmí opouštět ideály, které byly jeho nejsilnějšími zbraněmi, šířil klid a počítal rozumně s pomocí času, byl všem příkladem v práci a budil úctu a respekt svým chováním i svým úsudkem, nezapomínal na nejživější styk se širokými vrstvami lidu. Tak bych vyjádřil,“ končil agrární politik svůj výklad, „co nejstručněji zásluhu presidenta Beneše na vykonaném díle.“

„K tomu ještě třeba dodat,“ řekl jiný agrární politik, „že ze všeho nejvíce sluší si cenit jeho víry v lepší budoucnost státu a jeho občanů, víry tolik potřebné a tolik na nás všechny působící. Pro toto všechno president Beneš se tak nesmírně přiblížil lidu. Také tomu zemědělskému lidu na vesnicích, který v něm — což je přirozené — dlouho viděl muže, často vzdáleného českému prostředí a české povaze. Pro toto všechno se stal a čím dále nejen podle ústavy, ale i podle pravdy stává prvním občanem republiky, jako příklad práce odpovědné a harmonické. A pro toto vše můžeme náš rozhovor uzavřít konstatováním, že dobře se stalo 18. prosince 1935.“

Rozmluva se slovenským katolickým politikem.

Požádali jsme vynikajícího katolického Slováka, aktivního politika, aby se vyslovil o významu prvních dvou let presidentství dr. Edvarda Beneše. Klademe jeho úsudek ihned na druhé místo, ač ovšem je nám známo, že bychom se v tomto pořadí snad měli řídit „klíčem“, to jest silou a významem politických stran. Jeho projev je však tak upřímný a vřelý a nadto napsaný tak milou slovenčinou, že považujeme za svou povinnost jej zařadit ihned za první projev český. Na naši prosbu nám tento poctivý slovenský demokrat podal své názory písemně. Praví ve svém dopise:

„To je všeobecné presvedčenie, že čas, keď sa Europa menila a i náš národ viac ako kedykoľvek naplnený bol vierou i vôľou, že zmení svoj stáročný osud a konečne vymaní sa zo svojho poníženia — nenašiel nás nepripravených. Naopak, v tomto rozhodujúcom čase europskej reorganizácie, ktorá sa odohrávala vo veľkej svetovej vojne, dala nám Prozretelnosť pravých, povolaných mužov za vodcov. To bolo predovšetkým slávne trojhviezdie nášho zahraničného odboja: Masaryk, Štefánik, Beneš. Vo veľkej dobe mali sme svojich veľkých mužov, ktorí rozdvojených Čechov a Slovákov vedeli sjednotiť v jeden svorný, mravný a bojujúci celek a spojením nášho boja o slobodu s bojom o demokraciu a ľudskosť zaistili naše víťazstvo.“

„Dvaja z nich nám už odišli na večnosť a tretí, ktorého nám Prozretelnosť zachovala, je náš terajší prezident republiky dr. Edvard Beneš.“

„Zvečnelý Štefánik predstavoval bohatiersky nimbus nášho revolučného odboja a bol herosom slobody. Masaryk bol prezidentom Osloboditeľom a dr. Edvard Beneš je prezident-budovateľ. Náš národ je šťastný a celý štát hrdý, že v dnešných nepokojných časoch svetovej neistoty dostalo sa nám v jeho osobe zase povolaneho muža a veľkorysého štátnika za vodcu. Jeho skvelá účasť v československej zahraničnej revolúcii, jeho veľké úspechy ako dlhoročného ministra zahraničných vecí, ktorými našej mladej republike zaistil úctyhodnú a bezpečnú pozíciu v medzinárodnom svete a získal si svetovú povest' najlepších štátnikov povojnovej Európy — to všetko robí ho v očiach celej československej pospolitosti mužom prevzácny m a osobnosťou vrcholnej hodnoty.“

„Dr. Edvard Beneš je skutočne prezidentom všetkých! Vieme, že ako najbližší a najosvedčenejší spolupracovník zvečnelého prezidenta Osloboditeľa, on je najpovolanejší rozvíjať slávnú tradíciu Masarykovu, zveľaďovať jeho veľké dedičstvo a víťazne bdieť nad zachovaním jeho odkazu, že štáty sa udržujú ideou, z ktorej vznikly.“

„Okrem toho špeciálne my na Slovensku dobre sme si vedomí tých skvelých a nehynúcich zásluh, ktoré si prezident dr. Beneš, menovite ako minister zahraničných vecí, získal v obrane slobody Slovenska a nedotknuteľnosti jeho hraníc. Toto vedomie, ako i svoju úctu a hlbokú vďačnosť dalo Slovensko jednomyseľne na javo už pri jeho prezidentskej voľbe. Od tých čias ako k hlave štátu slovenská láska a úcta k nemu je jednomyseľná.“

„Vieme, že usiluje o syntetické vyrovnanie snáh jednotlivých krajov, národností a skupín v republike, že spravodlivo bdie, aby sa každému dostalo, čo mu patrí, a že v tomto úsilí úprimne praje Slovákom. Jeho návštevy na Slovensku boly okázalou, krásnou a srdečnou manifestáciou v reľež lásky a úcty, ktorá obyvateľstvo Slovenska bez rozdielu spája s hlavou štátu. Všade, kde sa prezident republiky so svojou prevzácnu paňou Hanou Benešovou, ako pravou dobrodinkou ľudu, zjavili, získali si čistou lásku slovenských srdiec a vďačnosť našich duší.“

„Preto, lebo Slovensko cití, že viac než my sme mu mohli dať — dal nám on!“

„Dal nám veľkú vieru v spravodlivý vývoj našich vnútropolitických vecí, v demokraciu a v jej požehnanie pre všetkých a dal nám veľký silný optimizmus v našu bezpečnú budúcnosť. Vidieť prezidenta dra Beneša na čele nášho štátu, to znamená veriť, že sa naša štátna politika neodkloní s cesty, ktorou usilujeme o vospolné dobro všetkých občanov a súčasne veriť v jeho slová, že niet v Európe sily, ktorá by nás zmohla.“

„Áno, kormidlo republiky v týchto búrlivých časoch je v rukách bezpečných a najpovolanejších a to, tento radostný fakt, nás všetkých

zaväzuje najväčšou oddanosťou k prezidentovi Benešovi.“

Rozhovory s čs. sociálnymi demokrata.

„To, čo dr. Edvard Beneš dělá jako president, ví každý,“ pravil nám jeden vynikajúci sociálne demokratický politik, „o tom není třeba mluvit. Důležité je, že žije s lidem, že každý jeho projev je současně politickým zkoumáním situace, sociologickým rozbořením, zkrátka, že dr. Edvard Beneš je muž zásad, jimiž se řídí všechno jeho počínání. Kdo chce studovat způsob jeho práce a myšlení, necht' si důkladně přečte jeho řeč nad rakví presidenta Osloboditele. Žije v něm duch humanitních ideálů Masarykových. Smysl jeho demokracie vystihuje skutečnost, že se stal presidentem, ale nestal se pánem. Je presidentem všech, dovedl se povznést nad jakékoliv stranictví. A přitom je to muž duchovní levice, jako byl Tomáš Masaryk.“

„Jisto jest“, řekl nám jiný vedoucí politik čs. sociálně demokratické strany na naše otázky, „že když byl dr. Edvard Beneš zvolen, byl vydán v jisté nebezpečí, že jeho činnost bude srovnávána s činností T. G. Masaryka. V takové konkurenci obstát je věc choulstivá. Při tom s počátku byl president Beneš handicapován tím, že T. G. Masaryk byl zvolen presidentem republiky po osvobození národa a po svém vítězném návratu, nemaje žádných odpůrců, kdežto dr. Edvard Beneš prošel volebním zápasem, který samozřejmě prokázal, že měl odpůrce.“

„Přes tento dvojí handicap je možno říci, aniž chceme srovnávat oba naše presidenty, že Beneš v krátké době dosáhl velkého plus pro sebe i republiku. Dovedl vytvořit v naší mladé demokracii, opřené o tolik politických stran, nadstraničskou autoritu presidenta republiky, požívající všeobecné úcty dokonce i u stran opozičních. Proto také smrt Tomáše Masaryka — byť sebe bolestnější — nevyvolala žádné politické otřesy.“

„Druhá věc: president Beneš, který vyšel ze zahraniční činnosti, pokračoval v ní samozřejmě i ve své prezidentské funkci. Spojoval tak starost o vnitřní věci s bdělým sledováním zahraniční politiky. Čeho však zejména sluší si ceniti, jest, že jako president republiky jednak pečoval i v podrobnostech o zbrojení a touto svou činností a svými projevy o zahraniční situaci vléval našemu občanstvu sebevědomí při posuzování zahraničné politických událostí a možných konfliktů. Dovedl dát občanstvu klid, který zabránil mnohému zlu, jež by jinak způsobilo paniku. Připomeňme v této souvislosti, jak vysoko je tento klid oceňován za hranicemi. Považujeme jej současně za velmi vážnou politickou realitu.“

„Poněvadž vycházel v prvé řadě z mezinárodních vztahů a byl si vědom toho, jak vnitřní uspořádání našich poměrů může býti záminkou pro útoky ze zahraničí a případně také pro stanovisko našich přátel k nám, snažil se řešit ony problémy, jež oslabují republiku uvnitř a vyvolávají nepřívznivý dojem za hranicemi. Sem patří poměr k Němcům, Maďarům a Polákům a otázka autonomie Podkarpatské Rusi.“

„Tato činnost presidenta Beneše vede k vnitřní konsolidaci republiky. Aby měl možnost působit živým slovem a svou osobností na příslušníky naší německé a maďarské menšiny, neváhal president Beneš navštěvovat tyto menšinové oblasti. Řekněme si s jistou zdrželivostí, že tak projevilo osobní odvahou v dobách vážných. Jen si srovnáme, jak si v tomto směru počínají hlavy státu jinde, aby nám vynikla i tato osobní stránka Benešovy statečnosti. Přiznejme si, že jeho procházky po Karlových Varech mezi lidem vyvolávaly někdy v nás pocity úzkosti. Význam takové civilní odvahy netřeba jistě vykládat.“

„Jiná důležitá věc: Beneš působí současně jako praktický vychovatel lidu. Při projevech k deputacím a při nejrůznějších příležitostech pronáší řeči promyšlené, zabývající se obtížnými a složitými problémy a tak říkajíc přímo na náměstí vykládá lidu o dalekosáhlých otázkách, jež mu tím přibližuje. Skoro bych si troufal říci, že jsou to jakési populární universitní extenze. Jejich mimořádný politický obsah cítíme všichni.“

„Ve vnitřní politice, pokud není přímým důsledkem zahraničního napětí, snažil se president Beneš zachovat nynější koalici a nevylučovat z ní žádnou demokratickou složku. Zde ovšem jeho posice byla neobyčejně choulostivá. Znovu si musíme připomenout, že vyšel z bojovných voleb a že ihned musil ukázat, že se nepovažuje již za straníka a že neposuzuje politické strany podle jejich postupu před presidentskou volbou. Soudíme, že Benešova snaha být vždy nad stranami byla úspěšná, čehož praktickým dokladem je, že mu jeho počínání vyneslo všeobecné uznání.“

„Snad bychom k tomu dokonce s jistotou zdrželivostí mohli dodat, že si počínal tak nadstranícky a nestranně, že téměř to mohlo někdy vzbuzovat dojem, že své bývalé odpůrce až favorisuje, ať už šlo o otázky politické, osobní nebo zdvořilostní. Rozumí se, že i tato stránka bývala probírána v důvěrných politických rozmluvách s různých hledisk.“

„Za dva roky své presidentské vlády měl dr. Beneš dvakrát příležitost zasáhnout do politické krise. Přirozeně zasahuje do politického dění stále svými téměř každodenními rozhovory s různými členy vlády, vedoucími politiky koaličních stran, se žurnalisty a s jinými významnými osobnostmi našeho života, nechť působí v kterémkoliv oboru. Mám tu však na mysli zejména letošní červencovou demisi vlády. Podle mého mínění mohla být posuzována s různých hledisek. Na příklad s ohledem na poměry za hranicemi, to jest, aby byla vyřízena co nejrychleji a co nejjednodušeji. To se mohlo stát jedině tak, jak to president vyřešil, to jest opětovným jmenováním všech členů vlády. Anebo mohla být posuzována s jiného zorného politického úhlu, není-li totiž škodlivé, když se pro poměrně nepatrnou stranickou otázku vyvolá vládní krise, která u těch, kteří naše poměry znají, nebudí sice tragický dojem, ale u neinformovaných cizinců může být posuzována jako projev nesouladu ve vládní koalici a v důsledku toho jako příznak oslabení republiky. Kdyby byla posuzována červencová krise s tohoto hlediska, šlo by o to, zda je přípustné, aby za evropského a speciálně středoevropského politického napětí směly býti vymáhány stranické požadavky demisi vlády a pohrůžkou parlamentních voleb. Pre-

sident Beneš se rozhodl pro první případ. Přes to můžeme uvažovat také o tom, zda by druhý způsob nebyl pro budoucnost prospěšnější.“

„Ještě snad v této souvislosti je třeba se zmínit o výměně ministerských křesel mezi jednotlivými koaličními stranami. V této věci si počíná president Beneš správně, protože nemůže porušovat rovnováhu v mocenských posicích jednotlivých stran. To je úkol těchto politických stran, nikoliv úkol presidentův. Takové vyrovnávání se dá nejlépe vyřídit výměnou resortů. Zde ještě president neměl příležitost zasáhnout.“

„K tomu bych snad ještě dodal,“ pokračoval sociálně demokratický politik, „že při této příležitosti nutno uvážit ještě jinou věc, zda totiž nemá se brát zřetel i k tomu, že t. zv. ministři-odborníci, to jest úředníci, jsou prakticky zpravidla exponenty ministrského předsedy, což důsledně znamená rozšíření mocenské posice té strany, k níž ministerský předseda patří.“

„To vše jsou však jenom podrobnosti,“ uzavřel sociálně demokratický politik svůj rozhovor, „fakt je, že president Beneš v této konkurenci obstál a že vysoko se oceňuje, jak se snaží být objektivní.“

(Příště dokončení.)

Dr. Karel Kříž

poznámky

Lansbury aneb o bludném pacifismu

Viděli jsme minulý týden v Praze jednoho z posledních proroků absolutního pacifismu, poslance a bývalého vůdce britské dělnické strany George Lansburyho. Lansbury sám o sobě říká, že se považuje za člověka velmi praktického, který dlouhou životní zkušeností došel k víře, že násilím se na světě nic trvale nevyřídí a že je jen jediná cesta k míru: křesťanské neodporování zlu, odplácení zlého dobrým a práce proti válce všude a za každých okolností. Lansbury je opravdu silná osobnost, ale spíš náboženská než politická. Z jeho řeči slyšíte mluvit silnou víru, jejímž účinku se neubráníte, i když vám rozum říká, že je to víra prakticky neupotřebitelná. To jsme věděli také o Tolstém, jemuž je Lansbury ostatně hodně blízko, a přece na nás Tolstoj silně působil. Nebudíž tedy pochybností o osobních kvalitách britského apoštola míru.

První námitka, která nám však tanula na mysli při jeho přednášce, byla tato: Je třeba nosit poselství míru do státu se čtrnácti miliony obyvatel, který žije v obavách, aby se na něj nesnesla válečná pohroma? Že válka nemá být, o tom jsme my v Československu přesvědčeni hluboce. Za tím, kdo by nám poradil praktický a zaručený prostředek, jak se válce vyhnout, poběžíme až na kraj světa. Pochybujeme však, že nám takový prostředek přinesl Lansbury. Mluvil sice o jakési světové hospodářské konferenci. Jistě bychom na ni šli, ale budíž nám dovolen krajní skepticismus stran jejich výsledků. Ostatně všechny takové konference a reformy jsou především věc velmocí. Co může ve světě reformovat stát naší velikosti? Jemu nezbyvá než přidat se k tomu, co rozhodli mocní.

Druhá námitka: Lansbury je sice prorok absolutního pacifismu, ale stojí za ním celá ohromná síla britské velmocí, třebaže necestuje s oficiálním posláním. Jen proto, že je vynikající Angličan, byl vyslechnut Hitlerem a Mussolinim a mohl jim vykládat svůj pacifismus. Pochybujeme však, že by byla podobná možnost poskytnuta dejme tomu panu Přemyslu Pitterovi anebo kterémukoli jinému radikálnímu pacifistovi ze státu naší velikosti. Při tom nesmíme zapomenout, že Lansbury neměl ovšem ani v Berlíně ani v Římě veřejné pacifistické přednášky jako u nás v Praze. Byla mu povolena jen naprosto důvěrná rozmluva s diktátory. V tom je právě nesnáze pacifismu: propaguje se, přesněji řečeno smí se propagovat jen v zemích, které války nechťejí, ale je zakázán ve fašistických režimech. Tam se proti němu propaguje právě naopak smýšlení válečnické. Někteří pacifisté si snad dost neuvědomují tuto očividnou věc. Jen tím si lze

vysvětlit, že vytrvale nosí dříví do lesa v Praze, Londýně a Paříži, zatím co v Berlíně a v Římě vedou nanejvýš neúčinné důvěrné hovory.

Ale dejme tomu, že bychom tyto námitky přešli a měli co nejlepší vůli přistoupit na učení o neodporování zlu a válce, lépe řečeno na teorii, že cízí zlo a válku lze přemoci vlastním dobrem a mírumilovností. Můžeme spoléhat na to, že tato teorie projeví nějaké praktické účinky mimo ten, že válečné nebezpečí ve skutečnosti ještě zvětší? V podstatě spočívá tato teorie na bláhové domněnce, že útočník se zastydí, neshledá-li před sebou žádný odpor. Trpí však dnešní útočník takovouto stydlivostí? Pochybujeme, že by dejme tomu Japonci byli jati náhlým studem, kdyby před nimi Čankajšek vyklidil půl Číny. Spíše bychom řekli, že by se tím víc rozehnali po snadné kořisti.

Zdá se nám, že teorie o neodporování zlu se naprosto nehodí pro státy a pro národy. Nejvýš si ji může dovolit jednotlivec. Ten konec konců neriskuje nic jiného než mučednickou smrt, která mu po případě ještě vynese slávu. Kdo po ní touží, může si ji opatřit snadno tím, že v některém diktátorském městě vykřikne na ulici: „Ať zhyne armáda!“ Ale co jiného by dokázal malý národ tím, že by roztavil kanony, než že by byl vydán na milost a nemilost vyzbrojenému sousedu? Stačil by pak korespondenční lístek z určitého hlavního města, aby dotyčný malý národ musil vydat třeba půl svého území.

Z poslední doby je znám snad jen jeden případ hromadného neodporování zlu: hnutí Gandhiho v Indii. Velký americký reporter Webb Miller líčí jednu takovou demonstraci. Velký průvod Gandhiho stoupenců v bílých řízách nastoupil cestu ke skladištím státního monopolu soli, aby si v nich nabral několik hrstí soli na znamení občanské neposlušnosti. Ti lidé věděli, co je čeká. Měli s sebou hned sanitu a nesli si kusy plátna na odnášení raněných. Skladiště hlídala policie, ozbrojená okovanými obuškami. Zástup se zastavil kousek před skladištěm. V pravidelných intervalech se od něho oddělil menší oddíl, který naprosto klidně kráčel pod policejní obuškou. Policie bila do nepokrytých hlav a lidé se káceli jako kuželky. Když byl oddíl vyřízen, sebrala sanita raněné a mrtvé a nastoupil oddíl další. Ti lidé nezdvihli ani ruku, aby zadrželi obušek. Později změnili taktiku. Došli až k policistům a posadili se na zem. Policisté se nakonec tak rozzuřili, že sedící demonstranty kopali do žaludku a pod břicho. Webb Miller, který s počátku sympatizoval s Gandhim, píše, že nakonec měl větší zlost na trpné demonstranty než na policii — tak nelidské a západnímu Evropanu nepochopitelné to bylo divadlo. Demonstrace trvala celé dopoledne a Web Miller napočítal jako výsledek 320 raněných a několik mrtvých. Snad je v tom něco imponujícího, ale rád bych viděl civilisovaný a své důstojnosti si vědomý národ, který by chtěl proti válce pracovat takovýmto fakirským způsobem.

Národ, který by se dal na tuto cestu, by se vydával menšímu nebezpečí než když zbrojí. Co kdyby se útočník nezastyděl, jako se nezastyděli ti policisté v Indii, kteří mechanicky rozbíjeli nepokryté lebky a nakonec v zuřivosti ještě šlapali demonstranty nohama? Ze samého křesťanství a idealismu by takový národ mohl ztratit navždy nezávislost. Odpovědný politik si sotva může vzít na svědomí, aby doporučoval trpnou metodu celému národu. Jednotlivce může tímto způsobem ztratit nejvyšší vlastní život, kdežto stát, který by se dal na takovouto politiku, by mohl připravit o svobodu několik budoucích generací. Kdo si něco takového vezme na odpovědnost? Kdo se odváží doporučovat svému lidu, aby položil dobrovolně krk pod nůž? Z. S.

Nankin není daleko

Událostem v Číně začíná Evropa rozumět teprve v poslední době. Stále se zdálo nepochopitelné, jak může poměrně malé Japonsko usilovat o dobytí obrovské Číny. Teprve vývoj situace ukázal, že výpočet Japonců byl přibližně správný a že jim jde také o něco jiného než o územní zisky či dokonce o anexi obrovského čínského území. Jejich cílem je nakazit Čínu tímž bacilem rozvratu, jakým je nakaženo Španělsko a jakým by totalitní země chtěly v Evropě i mimo ni nakazit ještě lektekou zemí. Teprve nyní začínáme chápat, že tu jde o přesně promyšlený postup diktatury, jež objevily báječnou možnost nasažit do každé země vnitřního nepřítel, který by ji oslabil při vnějším útoku. To je postup Německa v Americe, kde vnitřní nepřítel byl získán v Brazílii a některých jiných středoamerických a jihoamerických zemích proti Spojeným státům. To je postup ve Španělsku, kde byl vnitřní nepřítel zasazen do téla evropského západu. Na této linii je také úsilí Německa získat

Irsko, odpoutavší se od Anglie, proti ní. Podobnou funkci má ovšem v Československu Henlein, a Poláci by tuto funkci chtěli u nás přidělit Slovákům. Tým význam má zahraniční podpora zakuklenců ve Francii, fašistů v Rumunsku a jiných skupin v jiných zemích. Totéž provádí Itálie s Araby vůči Anglii a tak dále do nekonečna. Kdybychom prošli celou mapu světa, všude bychom mohli ukázat prstem, že se tam uplatňuje tento univerzální prostředek na oslabení nepřítel.

V případě Číny a Japonska se to projevuje tím, že Japonsko v poslední době vytrvale opakuje, že nemůže jednat s Čankajškem, že neuznává nebo neuzná jeho vládu, že je ochotno k smíru, ale že bude jednat jen s japanofilskou vládou. Je podobné pravdě, že tato tak říkajíc „národní“ čínská vláda se už za vydatné účasti Japonska a snad i Německa rodí. Za nedlouho snad v Číně povstane „osvoboditel“ a „národní vůdce“, který prohlásí Čankajška za zaprodance bolševiků, vypoví mu boj a bude při tom vydatně podporován Japonskem, jež pak objeví ve své hrudi nesmírnou lásku k dobrému čínskému lidu, svedenému jen přechodně zlou Moskvou a jejím nástrojem, Čankajškem. Občanská válka v Číně mohla by pak vypuknouti každou chvíli a byla by Japonsku snad vítaná. Kdyby se Číňané vrazdili navzájem, nebylo by snad třeba udržovat v dobytých a ovládaných územích tak velkou armádu a bylo by snad možno spočetně s Německem něco podniknouti proti Rusku.

Takový obraz asijských událostí ukazuje, že tu jde opravdu o celý svět a že už nelze mluvit o odlehle válce kdesi na východě. I v této válce jde o Evropu. Ale Evropa to snad pochopí teprve tehdy, až bude mít válku pod nosem, a tehdy by ovšem bylo pozdě. Naše zastaralé představy z doby idylického zeměpisu překážejí správnosti našich představ politických. Jinak by i náš nejprostší občan chápal, že pád Nankinu znamená porážku Evropy, její demokratické a mírumilovné části. m.z.

Změna režimu či ducha v ministerstvu obchodu?

Jestliže byl nyní takový zájem o obsazení ministerstva obchodu, tak náhle opuštěného Josefem Václavem Najmanem, tedy proto, že si právě za jeho režimu mohly hospodářství a politika uvědomit význam tohoto resortu. Ministr Najman dovedl v zatuchlých síních tohoto ministerstva rozvířít vzduch. Dovedl jedním rázem rozmetat staré posice a převrátit na ruby, co jeho národně demokratičtí předchůdci leta budovali. Převrat byl tak silný, že se při něm politicky převrátili i mnozí úředníci, rychle vyměňující politickou legitimaci. Ale to byl jen převrat režimu, při kterém se na podstatě nic nezměnilo a žádná z chyb nenapravila. Ministerstvo, které má v ruce dovozní povolovací řízení, činící z obchodu privilej, prakticky rozděluje velmi lehké a bezpečné zisky. Dříve to šlo k dobru jednomu, nyní druhým. Reglementací obchodu a zrušením devisařské komise význam ministerstva obchodu ještě vzrostl. K tomu přistoupila ještě další omezení soutěže i na domácím trhu. V poslední době pak zasahuje ingerence ministerstva obchodu stále silněji i do oblasti průmyslové organizace, neboť se v něm soustředí syndikátní agenda, upravující poměry v jednotlivých průmyslových odvětvích, hlavně nyní v textilu.

Ministerstvo obchodu se stává mocí, a jeho představitel v ministerském kolegiu už nejen zastupuje zájmy průmyslu, obchodu a živnosti, ale vykonává přímý vliv na tyto obory. Proto tolik záleží na tom, kdo je ministrem obchodu. Neměl bychom se na tento problém dívat stranícko-politicky. Lépe by bylo, kdybychom dovedli se na něj podívat se širšího hlediska. Nejlépe by bylo vyjít z toho, co zásadně spojuje všechna odvětví, do nichž ministerstvo obchodu zasahuje. Snad se nemýlíme, když řekneme, že je to zájem na rozvoji podnikavosti. Průmysl, obchod i živnosti, to je hlavně soukromé podnikání. Soukromému podnikání se vždycky nejlépe dařilo, mělo-li pro sebe dost prostoru a volnosti. Mělo by tedy být ministerstvo obchodu jakousi výspou hospodářského liberalismu. Bylo by jistě nejlépe, kdyby se přitom řídilo oním ušlechtilým liberalismem, který zabezpečuje zájmy soukromého podnikání v souladu s veřejnými zájmy hospodářskými i sociálními.

Ale v tom směru jsme neměli už dávno štěstí. Snad už deset let nebyl na křesle ministra obchodu muž, který by měl porozumění pro tyto hospodářské potřeby a také předpoklady, aby je dovedl ve vládě prosazovat. Ministerstvo obchodu stalo se tvrzí každého ochranářství. V obchodě mezinárodním podporovalo všechny snahy po omezení dovozu a v některých případech i vývozu, v domácím hospodářství se jeho intence přiblížily těsně středověké cechovní politice. To nebyl jen J. V. Najman, který tyto metody do ministerstva obchodu zavedl, nýbrž již jeho národně demokratičtí před-

chůdci. Politický živnostník jen zamířil trochu jinam ostří této politiky, která dává přednost malému obrátu s jistým ziskem před velkým obrátom s malým ziskem. V ministerstvu obchodu nebylo by tedy třeba jenom změny stranicko-politického režimu, ale změny ducha vůbec. Lze za dnešních poměrů vůbec doufat, že by to bylo možné? vs.

Liberec, ne Berlín

Henleinovci hlásají do omrzení, že Československo musí změnit svou zahraniční politiku, má-li se mezinárodně zajistit. Má se prý vzdát svého spojení s Francií a Ruskem (to zejména) a s důvěrou spochýbnout v náručí Berlína. Pak prý nejen bude zajištěna mezinárodní existence Československa (na níž henleinovcům, jak známo, nesmírně záleží), ale současně prý bude jakýmsi záračným a záračně lehkým způsobem rozřešena i těžká vnitřní otázka poměru k německé menšině. Ty tam budou patrně hospodářské těžkosti sudetských krajů, ty tam budou sebevraždy, jež se dnes v těchto oblastech (kde ostatně není více sebevražd než v ostatních krajích Československa) patrně vyskytují výlučně z politických důvodů, a všechno bude zkrátka dobré.

Je samozřejmé, že chatrná argumentace henleinovců, ať sebevytrvaleji papouškována ve sněmovně i v „Zeitu“, nikoho nepřesvědčí. Spojovat se dnes s Německem a to tak, že by se při tom ztratila jiná a spolehlivější spojení, bylo by asi takové, jako kdyby se někdo chtěl vzdát ochrany zákonů a dát se do ochrany souseda, který proti němu vytrvale povykje. Ale představme si jen tak na chvíli, jaká nová situace by vznikla zejména pro německou menšinu u nás, kdyby Československo se sice nevzdalo svých spojenců — protože to by bylo šilenství — ale přece jen, čemuž ostatně nikdo nebrání, dalo Německu tu báječnou dvoustrannou dohodu, o níž se v Berlíně prohlašuje, že je universálním lékem proti všem mezinárodním obtížím.

V této dohodě by jistě musil být také článek, že obě země budou respektovat svou suverenitu a nebudou zasahovati do svých vzájemných vnitřních poměrů. Nastal by pak mezi Československem a Německem podobný poměr jako mezi Německem a Polskem. Tisku obou těchto zemí bylo v r. 1934, po uzavření dohody, přísně zakázáno útočit na druhou zemi a z úředně povolené veřejné diskuse byla vyňata také věc menšin. Tak se stalo, že zavládl tiskový mír mezi Německem a Polskem, aniž se však cokoli změnilo na situaci menšin v obou zemích. Když pak v tomto roce uplynula platnost úmluvy o Horním Slezsku, vrhlo se Polsko, vázané do té doby mezinárodními předpisy, jako blesk na německou menšinu a podrobilo ji okamžitě témuž režimu, jaký se ve věci menšin provádí v ostatních oblastech Polska od počátku. Polsko-německá dohoda způsobila, že německý tisk uveřejnil o této věci jen tesklivé úvahy, které neobsahovaly prudkých útoků proti Polsku.

Henleinovci v Československu, ale zejména všichni příslušníci německé menšiny u nás vůbec měli by se zamyslet nad tímto případem. Ukazuje jim, že v zemi, která má dvoustrannou smlouvu s Německem, je německá menšina v podstatě daleko méně chráněna svou mateřskou zemí než v zemích ostatních. Není pochyby o tom, že by Československo, kdyby mělo dvoustrannou dohodu s Německem, mohlo toto německé menšině v leckterém ohledu vystoupit rázněji než jak vystupuje dnes a že by na příklad Berlín ani nehnul brvou, natož aby pořádal kampaně ve Völkischer Beobachteru proti Československu, kdyby panu Henleinovi zakázalo se jet do Londýna. Je dokonce možné, že s touto situací počítají ti v Československém táboře, kteří by si právě přáli německou menšinu u nás přislápnout. Snad jim je známo, zejména těm, kteří mají živější styky s Polskem, že si Poláci právě tuto možnost, vyplývající z dvoustranné dohody s Německem, pochvalují. Vědí však také nepochybně z rozhovorů s těmito Poláky, že protiněmecká nálada v Polsku se udržuje bez změny a nemůže být ani řeči o tom, že by polsko-německý poměr byl na trvalo upraven. Naopak, obě strany považují dnešní přestávku za pouhý oddech, po jehož uplynutí se tím spíše pustí do sebe.

Tázeme se nejen henleinovců, ale i těch Čechoslováků, kteří takové řešení doporučují, zda se jim nezdá, že na konec by z něho musil vyplynout daleko větší rozpor mezi Československým národem a německou menšinou? Z liberecké řeči presidentovy vysvítá, že jemu tane — a právem — na mysli něco docela jiného: otevřená, čestná a upřímná dohoda obou stran. Taková dohoda by byla ne-li na věky, tedy jistě aspoň na dlouho a docela jistě na delší čas než na jakou by mohl zůstat v platnosti manévr, při kterém by o osud německé menšiny vlastně vůbec nešlo, protože Německo by jí prostě hodilo přes palubu za slib Československa, že se bude Německu podvolovat a že mu bude pomáhat při jeho střeoevropských záměrech.

Situace německé menšiny by byla pak — na rozdíl od dneška — skutečně tragická. Zatím co dnes na příkaz Berlína povykje proti nám, musila by potom na příkaz Berlína mlčet, a to i tehdy, kdyby se jí děla křivda, protože Německo by nemohlo potřebovat, aby několik milionů Němců mařilo jeho evropské plány, při nichž by mu Československo ochotně pomáhalo. Pro nás by bylo jistě zábavné pozorovati, jak Berlín zakřikuje Henleina a Henleiny, kteří by přišli pak, ale byla by to kratochvíle v pravém slova smyslu jen na krátko. Celý ten čas pak by mezi národem Československým a německou menšinou vřela utajená nenávisť utiskovaných, která by se konec konců buď vybila proti vůli Berlína nebo která by se vybila lavinovitě, až by Berlín k tomu dal pokyn.

Kdo uváží tuto stránku naší menšinové otázky, pochopí, že jen jedno řešení je možné: dohoda s Libercem, ne s Berlínem, a v duchu projevu libereckého, ne všelijakých projevů berlínských.

Kdo je to?

Začátkem prosince napsal „Prager Börsenkurier“ (dobře informovaný, německý hospodářský časopis, který má velmi blízko k sudetoněmeckému průmyslu a chová velké sympatie pro politiku pánů poslanců Roscheho a Peterse):

„Jsme naprosto přesvědčeni: jestliže sudetoněmecká strana a mužové jako Henlein a Rosche společně s oběma velkopřmyslníky, kteří ovlivňují SdP nejsilněji, byť i neoficiálně, otevřeně prohlásí svoje dnešní smýšlení o státě, pak dostane německé obyvatelstvo velmi brzy zákonitou záruku onoho podílu na správě státu a výnosu daní, o který nyní usiluje.“

Velmi zajímavá informace! Jsou tedy dva mužové, kteří „ovlivňují SdP nejsilněji, byť i neoficiálně“, a jsou to dva velkopřmyslníci. Kdo je to? Demokracie má právo vědět, s kým má ve skutečnosti co dělat. Se zvolenými poslanci, kteří mluví o „sociální pospolitosti národa“, nebo s dvěma velkopřmyslníky, řídicími celý zázrak z anonymního pozadí? Demokracie nezná „neoficiální“ ovlivňování — ať se tedy pánové představí veřejnosti. Pan Henlein mluví velmi mnoho o svém návrhu na autonomii, podle kterého má za každý národ vyjednávat s ostatními národy ve státě „odpovědný mluvčí“. Kdo je však odpovědný za pana Henleina? Pánové Schicht nebo Liebig?

Měli bychom SdP častěji klást tuto otázku. V tomto ohledu je Československá demokracie velmi zvědavá, a chtěla by vědět, kteří němečtí velkopřmyslníci utvořili si „sociální“ stranu, znepokojující svým křikem Evropu. A pro jaký „sociální“ účel?

— m. — n.

Po Londýně a Glasgově jako před tím

Čsl. footballisté byli do Anglie pozváni jako poslední z footballisticky zajímavých kontinentálních mužstev, ačkoliv bývaly doby, kdy nebylo pochyb o tom, že čsl. kopaná v Evropě vede. Proč se nám otevřely dveře Albionu tak pozdě, má několik příčin. Neposloužili jsme si svévlnným odchodem ze hřiště na olympijském turnaji v Antverpách (v prohrávaném zápase s Belgií), byli jsme z nového, málo známého státu pro konservativní Angličany a neměli jsme dobré sportovní diplomaty, kteří by byli uměli anulovat starší chyby a prosadit se. Naše mužstva byla také považována za tvrdá a měla ne sympatickou pověst.

Naše mužstvo se dostalo do Anglie teprve v prosinci 1937, ačkoliv již před válkou dosáhli čestí footballisté nejlepšího výsledku v mezizemském utkání s Angličany na pražské půdě. R. 1908 si vyjeli Angličané po prvé na pevninu. Porazili rakouské mužstvo ve Vídni 6:1 a 11:1 a v Praze vyhráli jen 4:0. Pak však doplněné slavistické mužstvo zajelo do Anglie, avšak mělo za soupeře jen amatéry a s těmi prohrálo 1:10, ačkoliv v něm hráli hvězdy Baumruk i Košek. Při tom byli v hledišti právě tak jen přátelé a příbuzní anglických hráčů-studentů. Připomeňme ještě, že k oficiálním zápasům byli r. 1901 pozváni do Anglie jen Němci a ti podlehli 0:12 a 0:10. Po válce hrála v Anglii r. 1923 a r. 1924 Belgie, prohrála 1:6 a 0:4. Pak nebylo pro Anglii sedm let žádné mužstvo dost dobré, aby je pozvala. Teprve r. 1931 začala si Anglie zvat pravidelně každý rok jedno kontinentální mužstvo za druhým. A porážela všechny: Španělsko 7:1, Rakousko 4:3, Francii 4:1, Itálii 3:2, Německo 3:0, Maďarsko 6:2 a nyní Československo 5:4. A to byl vlastně nejlepší výsledek, jakého dosáhlo pevninové mužstvo. Tím lepší, že Angličané sami prohlásili své letošní mužstvo za nejlepší, jaké kdy postavili: a ono

národní hospodář

Anketa o právní bezpečnosti

II.

Právní nejistota má několik příčin.

1. Jest často nejisté, jaké jest právo, neboť celá řada právních předpisů jest nejasná. Odpomoci by se tomu dalo jednak tím, že by, jakmile se ukáže, že ten který právní předpis není dosti jasný, by se vydal právní předpis doplňující s autentickou interpretací nejasné původní normy. Tohoto způsobu nápravy se zřídka používá.

Druhý možný způsob nápravy by byl, kdyby se nejvyšším stolicím udělilo oprávnění a uložila povinnost k závaznému výkladu sporných právních ustanovení. Reforma správního soudu v této příčině již částečně nápravu přinesla tím, že zavedla závaznost nálezů správním soudem vydaných v rozšířených senátech a dále tím, že uložila prezidentu správního soudu povinnost vyvolati rozhodnutí rozšířených senátů, zjistí-li nejednotnost rozhodování správního soudu. Není však vidno, proč nemá již o byčejné rozhodnutí správního soudu býti závazné pro správní úřady tak dlouho, dokud nebude rozšířeným senátem správního soudu k návrhu vlády odvoláno.

2. Právní nejistota tkví také z valné části v tom, že tak dlouho trvá, než úřad, resp. soud rozhodne. U soudu, alespoň v I. stolici, řízení dnes již tak dlouho netrvá jako dříve. To má však svůj důvod jen v tom, že jest agenda menší, což zase souvisí s poslední krizí. U vrchního soudu v Praze však to trvá ještě stále alespoň půl roku, než padne rozhodnutí a nejvyšší soud a správní soud k vydání rozhodnutí potřebují pořád ještě průměrně 2 roky.

Co se pak týče správních úřadů, jest nyní situace mnohem horší, než byla kdy, poněvadž dnes pomalu žádný úřad nevydá rozhodnutí samostatně, nýbrž v dohodě s úřady jinými, čímž přirozeně se řízení značně protahuje.

Náprava by spočívala jednak v tom, že by se zvýšil počet soudců, zejména u nejvyšších stolic, dále v tom, že by se podstatně zjednodušilo řízení, jmenovitě u správních úřadů a konečně v tom, že by se u správních úřadů ponechávalo rozhodnutí úřadu jednomu. Zvýšení počtu soudců u nejvyšších stolic jest naprosto nutné, a náklady s tím spojené nemohou padati na váhu, vzhledem k tomu, že by již stačilo, kdyby u každé z obou nejvyšších stolic se jmenovalo ještě asi 10 dalších soudců.

Odvolací soudní řízení v civilních věcech by se pak dalo zjednodušiti již tím, kdyby se ústní odvolací jednání směřovalo jen v případech, že by odvolací soud to uznal za nutné. V I. stolici by se pak řízení v civilních věcech zkrátilo, kdyby se ve všech případech žalovanému při doručení žaloby uložilo, buďsi v určité lhůtě žalobnímu žádání učiniti zadost, anebo v téže lhůtě podati písemné námítky proti žalobě.

V některých případech již dnes se takto může postupovati a není vidno, proč by tento postup neměl býti jako povinný zaveden ve všech případech. (Normální způsob zahájení řízení jest ten, že se ustanoví stání, při němž teprve se udělí lhůta k zodpovězení žaloby, nebo — u okresních soudů — ustanoví další stání k projednání věci.)

Průtah civilního řízení soudního spočívá také v tom, že teprve při prvním stání se mohou připustiti důkazy, které se pak zpravidla provádějí až při dalších stáních.

Náprava by byla možná malou změnou civilního řádu soudního, kterou by se soudům uložilo, důkazy připustiti hned při ustanovení prvního stání a pak hned při prvním stání započítati z jejich provedením.

Konečně dochází k značnému průtahu v soudním řízení v civilních věcech tím, že si soudy ku provedení důkazů

zvítěžilo teprve vlastní brankou soupeře. Angličtí kritikové a referenti neutekli od toho, co řekli před matchem, a po něm také nestrčili hlavu do písku. Nezapomínajíc na auto-kritiku spíše nám na chvále přidali. Sport, který je tak důležitou složkou v přípravě anglické mládeže pro úspěšné řešení jejich úkolů ve velkobritské říši, je citlivou částí veřejného mínění: jestliže výsledek 4:5 byl podnětem k velké a obecné chvále, nemohla tuto skutečnost podstatně zmenšit ani dokonalá prohra se Skotskem. „Daily Telegraph“ a „Morning Post“ vyjádřily, co se cítilo po šťastné výhře: „...Angličané se jediní mohou honosit tím, že na vlastní půdě nebyli poraženi kontinentální jedenáctkou; hrdinní čeští odpůrci se však přiblížili tomu, že vážně ohrozili tuto poslední útěchu Angličanů. Československo poslalo napoprvé do Albionu mužstvo, které prokázalo, že porážka Anglie r. 1934 v Praze nijak nebylo náhodná, nýbrž výsledkem chytré hry a bojovného ducha. Ačkoliv má dnes Anglie nejsilnější mužstvo za posledních téměř 10 let — neporažené ani Walesem, ani Skotskem — hrálo s námahou s Československem nerozhodně a odešlo ze stadia jako vítěz teprve vlastní nešťastnou brankou poražených...“

Angličané totiž nepřikládají velké důležitosti šesti porážkám (4 remisám) z 28 zápasů na kontinentě, k nimž došlo po skončení anglické sezony, kdy se jezdí na pevninu již s lehkým srdcem. Jim imponovalo, že naše mužstvo prohrávajíc 1:3 a pak 2:4 se nepoddalo a nebálo se vyrovnat. To je pro Angličany důležité, že jsme uměli bojovat a prohrávajíc neztratit morálku a v kritické chvíli nasadit horečný finish, jak to vystihl Ch. Buchan, bývalý centreforward Arsenalu, dnes odborný kritik New Chronicle. Byla to podle něho jednota stran náhra, avšak finale patřilo Českoslovákům. Československé mužstvo náhodou dobře rozvracelo anglický systém. Hrál v řadách za sebou, úspěšně se bránilo a jeho útok byl šťastný. Poslalo na branku asi 10 nebezpečných ran a z těch šly 4 do sítě. A každý hráč prý bojoval, jako by mu šlo o život. To se líbilo, z toho vznikla velká propagační kampaň pro celé Československo.

Pak přišel Glasgow. Bylo ovšem také v Anglii mnoho těch, kteří byli na rozpacích. Právě proti Skotsku hrálo naše mužstvo často libivě. Sešly se příbuzné slohy, Skotové byli ovšem lepší technicky i takticky. Začali šťastnou brankou a protože naši začali hrát obvyklým způsobem, přechkali Skotové šťastně všechny protiútoky. A není v jejich krvi, aby se spokojili menším náskokem, jako Angličané. Oni museli potvrditi, že ani v kopané není doba zázraků. Že je to s naší kopanou po zájezdu do Albionu, jako před ním, zcela jak to ukazuje logicky probíhající sezona mezistátních zápasů, v níž byl Londýn velmi šťastnou výjimkou. Prokažme to přehledem: Na jaře jsme porazili slabé Švýcary 5:3, pak jsme s ještě slabším Rumunskem v Bukurešti hráli jen 1:1, se Skotskem se v Praze prohrálo 1:3 a hned na to s Itálií 0:1. Na podzim přišla v Pešti prohra s Maďarskem 3:8, v Praze s Jugoslavií hubená výhra 5:4 a s oslabeným Rakouskem jen 2:1. Pokračovalo to v Sofii s Bulharskem remisou 1:1 a po měsíci přišel úspěšný výkyv s Anglií v Londýně 4:5, aby se sezona skončila v Glasgowě porážkou o celou třídu — 0:5.

Je zajímavé, že právě nejceněnější výsledek byl v Londýně, kdy mužstvo odjíždělo po téměř jednomyslném odsouzení režimu nynějšího associačního kapitána, reprezentujícího celou technickou komisi. Proti ústnímu podání byla tedy nebyvale jednotná kritika tisku vzprouhou, nikoliv podlomením ducha mužstva. Ochabnutí přišlo spíš vinou týdenní nečinnosti a návratem k původní úrovni. A ta byla dána nedostatečnou odvahou associačního kapitána mužstva: stavěti podstatněji doplněná reprezentační mužstva, i v zápasech, na jejichž výsledku nebyl tak velký zájem i nedostatečnou přípravou teamu. Když šlo na př. o maličkost, originální anglický míč, byl k dispozici pozdě. Sestava mužstva byla známa pozdě, nebyla tedy jedenáctka trenována jako celek, hráči neodvykali si stereotypním chybám a spoléhalo se, že to zas nějak dopadne. Zbylo málo z toho, co kapitán slíbil při své nástupní recepci na jaře, kdy se vědělo, že nás čeká Anglie. Ovšem véas bylo jmenováno pět oficiálních průvodců, čili asi jeden na tři hráče. Jsou to ovšem chyby, které začínají již v klubech. Tam trenéři nedovedou hráče mnoho naučit. Jejich posice je ovšem ztížena tím, že se klubovní manažeři dívají křivě na profesionální hráče — a ti jsou vlastně reprezentanty. Buď je hýčkájí a přelácejí, nebo je bez podstatných věcných důvodů odstavují. Na tomto podkladě vznikají mravně a duševně nesourodé teamy, bez dobrého vytrvalého průměru. Náš profesionalismus je na špatných kolejkách, má málo skutečně dobrých odborníků — takových jako mají za lamanšským průplavem. A není-li dost čistě amatérského nadšení, nemůžeme se divit podivným výsledkům.

Jan Byk.

vyhrazují příliš málo času, takže nemohou všechny přípustné důkazy při jednom a tomtéž stání provést a musí z toho důvodu stání opět odročit.

V tomto směru jest řízení trestní alespoň u sborových soudů mnohem ekonomičtější, neboť jak známo, zejména líčení ve velkých trestních případech jest takřka nepřetržitě, což jest právě umožněno tím, že si soud ku projednání věci vyhrazuje tolik času, kolik provedení věci vyžaduje. To ovšem předpokládá, že se líčení neomezuje jen na určité dny v týdnu, jako se to děje u civilního soudu. Vadou v trestním řízení ovšem zase je přespříliš dlouhá příprava hlavního přelíčení, zejména provedení důkazů v přípravném vyšetřování i tam, kde by postačilo je provést až teprve při hlavním přelíčení.

Řízení u správních úřadů trvá zbytečně dlouho jednak tím, že se vyšetřují i věci, které by neměly, resp. nemusely mít vliv na rozhodnutí. Tak ku příkladu zavádí se nekonečné vyšetřování o celé řadě okolností, když někdo si žádá o změnu jména, ačkoliv by přece pro rozhodnutí v tomto případě muselo postačiti, když žadatel osvědčí svoje generalia.

Další vadou správního řízení jest pak, jak již řečeno, že často úřad, který o věci má rozhodnouti, se musí dohodnouti s jiným úřadem o tom, jak má rozhodnouti, což by rozhodně nemuselo vždy být. Přitom si každý úřad nechá příliš mnoho času na vyřízení dotazu, nebo žádosti jiného úřadu. Tak ku příkladu to trvá vždy více než měsíc, než Zemský úřad předloží podanou stížnost ministerstvu, což má svůj důvod v tom, že si podání stížnosti musí nejdříve vyžádati od I. stolice spisy a často pak ještě doplnění spisů a vše to, na co by přece normálně muselo postačiti několik málo dnů, po každé trvá strašně dlouho.

3. Právní nejistota konečně tu je při nejistotě, zda bude rozhodnuto správně. Tu to nejistotu lze ovšem velice těžko odstraniti, neboť má svůj důvod v lidské povaze toho, který má rozhodnouti a jest na bíle dni, že volky nevolky každý při rozhodování se dá více méně ovlivniti.

Tak ku příkladu uvědomělý nacista v Třetí říši těžko bude moci býti objektivní, jedná-li se o osobu nearijskou. V Rusku zase asi by se těžko našel uvědomělý bolševik, který by byl objektivní oproti kulakům a v Americe často soud je v rozvodovém sporu stranický z vrozené galantnosti, kterou každý Američan má k ženě. V každé zemi pak porota spíše zprostí sympatického obžalovaného a odsoudí spíše obžalovaného, který jest nesympatický, atd.

Horší již je, že strany a svědci působí na soudy a úřady mnohdy více, než by to mělo být, svým vystupováním. Tak ku příkladu se často uvěří svědkovi, který mluví plyně a neuvěří svědkovi, který plyně mluví nedovede. Věří se pak případně straně, které příroda dala šťastnější vzezření a která jen následkem toho činí lepší dojem, než její protivník.

Částečnou nápravu by znamenalo, kdyby ku příkladu v civilním řízení soudním jisté okolnosti směly se prokazovati jen listinami, jak to je ku příkladu ve Francii, kde v důsledku toho se každý včas o to stará, aby pro případ sporu měl po ruce listinné průkazy. Vždyť přece při neomezeném připouštění svědeckých důkazů jest vždy nebezpečí, že se rozhodne nesprávně, při čemž ani nemusí jíti přímo o křivé svědectví, nýbrž jen o svědectví objektivně nesprávné.

Rozhodně však by měla v civilním soudním řízení padnouti instituce výsledku stran, která umožňuje, aby někdo byl odsouzen k plnění na základě pouhého tvrzení toho, jenž se plnění domáhá.

Rozumný soudce sice by měl vždy, když o nějaké okolnosti byl nabídnut toliko důkaz výsledkem stran, při ocenění výsledku stran uvěřiti straně žalované, když si příliš neodporuje, avšak vzhledem k tomu, že soud podle civilního řádu soudního při ocenění důkazů jest úplně volný, může se beze všeho státi, že když ku příkladu nějaký darebák proti pravdě tvrdí, že někomu půjčil nějaký obnos, na dotyčného podá žalobu a o tom, že zápůjčku žalovanému

poskytl, nabídne jen důkaz výsledkem stran, soud tento důkaz provede a když žalovaný, aniž by za to mohl, naň činí méně věrohodný dojem, než žalobce, uvěří žalobci a žalobě vyhová.

Nejhorší jest ovšem nejistota, když na určité rozhodnutí strana nemá právního nároku a když tudíž celé rozhodnutí závisí od „volného uvážení“ úřadu, což zpravidla znamená totéž jako od „libovůle úřadů“, ku příkladu když jde o to, zda jest tu místní potřeba, která jest předpokladem pro udělení koncese. Jest známo, že ku příkladu v Praze místní potřeba takřka všech koncesovaných živností jest již kryta. Přesto však na úkor již existujících koncesovaných podniků a na úkor těch, jichž žádost o udělení nové koncese s poukazem na nedostatek místní potřeby byla zamítnuta, se stále a stále uděluje koncese nové.

V podobných případech by mělo dojít k radikální nápravě, ku příkladu v právě uvedeném případě tím způsobem, že by se pro každou koncesovanou živnost v určitém místě při krytí místní potřeby vydal bezpodmínečný zákaz udělení nových koncesí, takže by až do vydání zákazu, koncesi musel obdržeti každý, kdo má kvalifikaci a po vydání zákazu by pak koncesi neobdržel nikdo.

Podobných příkladů by bylo tolik, že by k jejich uvedení nepostačil rámec ankety, kterou pořádáte. *Dr. Fr. Fousek.*

Pojem právní jistoty zasluhuje především určitého vysvětlení. Jestliže dříve o ohrožování právní jistoty se mluvilo hlavně a nejčastěji při zpětné účinnosti norem, resp. zásahu do tak zvaných nabytých práv, dnes je třeba říci, že, má-li býti dostatečně postaráno o právní jistotu, je nutna náprava i v jiných směrech.

Požadavek právní jistoty bych tedy spíše nazval minimálními požadavky občana vůči zákonodárci a vůči moci výkonné a charakterisoval bych je takto:

Občan má především nárok na to, aby věděl, co je jeho právem a jeho povinností, již z toho důvodu, aby mohl posouditi, byla-li zachována zásada rovnosti před zákonem. Obsah právního předpisu musí býti jednoznačný, občanu musí býti dána možnost seznati právní předpis včas, tedy určitou dobu přede dnem, kdy nabude účinnosti, nejméně však zároveň s jeho účinností. Právní předpisy mají ovšem býti jednotné v celém státě. Občan má také právo věděti, kdo bude rozhodovati o jeho právech a povinnostech, musí tedy býti přesně ohraničena kompetence úředních orgánů a stanovena povinnost, aby činily konkrétní rozhodnutí v souhlase s normou a s jejím ustáleným výkladem. Má dále nárok na to, aby nestranný orgán mohl včas přezkoumati rozhodnutí veřejné správy, aby zde tedy bylo neodvislé soudnictví ve věcech správních a aby také fungovaly orgány, jež by dozíraly nejen na to, aby normy nižšího řádu byly vždy bezpodmínečně v rámci normy vyššího řádu, nýbrž aby také zákon se pohyboval v mezích ústavy.

Z těchto zásad vyplývá především, že občanovi stejně jako úřadu je nutno dáti možnost seznati obsah normy včas. Dosavadní úprava zákona č. 139/19 o vyhlášení zákonů v tomto směru neuspokojuje a je proto nutno žádati takovou novelisaci zákona, aby minimální třicetidenní lhůta mezi vyhlášením normy a její účinností byla povinná a aby mohla býti zkrácena jen při zákonu ústavním a v případech vypočítaných, to jest v době nepokojů, branné pohotovosti, války a epidemii.

Dlužno dále trvati na tom, že princip, že zákon nemá mít zpětnou platnost, je základním kamenem každého právního řádu a je tedy třeba, aby stejně, jako v řadě ústav jiných, byla zaručena ochrana práv založených před závazností nové normy také v ústavě naší, aby nikdo, kdo jednal v důvěře v zákon, nebyl zklamán.

Zákaz zpětné účinnosti se s hlediska právního ovšem vyvozuje výkladem odst. 1, § 49 ústavní listiny v tom smyslu, že k platnosti a účinnosti zákona je zapotřebí jeho předchozího materiálního vyhlášení, avšak nemáme kromě

§ 5 občanského zákoníka žádné normy, jež by *expressis verbis* zpětnou účinnost zakazovala. Bylo by proto litovati, kdyby do nového občanského zákoníku tato zásada, že zákony nepůsobí nazpět, výslovně pojata nebyla, ačkoliv rakouský občanský zákoník z doby tuhého absolutismu ji obsahoval.

Další vadou je, že trpíme nebezpečnou inflací právních předpisů, z důvodů někdy málo závažných měníme předpisy starší, nestarajíce se vždy o to, v jakém poměru jest norma nová k předcházejícím. Naše zákonodárství je n-systematické, ztrácí se v něm zásada a výjimka. Naše zákony rády operují nejasnými, resp. velmi širokými pojmy a formulacemi, aby zákonná moc měla co největší volnost v rozhodování, ač postulátem dobrého právního řádu je jasnost a jednoduchost. Tato přemíra nedokonalých norem je jednou z hlavních příčin těžkopádnosti a nemohoucnosti veřejné správy, o jejímž zjednodušení a urychlení se stále mluví a uvažuje.

Není snad zákona, který by neodkazoval na nařizovací moc vlády nebo i nižších míst správních. Zákon sám tvoří jen rámec, ježž nutno vyplnit a doplnit různými nařízeními a mnohdy i interními instrukcemi, takže jen zvládnutí jediného takového konglomerátu vyžaduje mnoho energie a zvyšuje oprávněně nedůvěru a nechť k nařizovací moci. Občanstvo těžce nese snadnost, s jakou se u nás bohatě sdělávají nařízení, snadnost, která je podporována vědomím, že nebude nikdo volán k účinné odpovědnosti za autorství, resp. spoluautorství nařízení.

Jestliže zákonodárce na adresu soukromých smluvních stran vydal předpis, že „ten, kdo při smlouvě užívá nejasných výrazů, je povinen zadostiučiněním“, tím větší morální povinnost má, aby sám také užíval výrazů jasných a přesných.

Ústava slovně z ú s t á v á, avšak její n á p l ň se mění. Část úkolů, jež mají býti splněny parlamentem, aby ústava byla provedena, zůstala nesplněna, mezer a nejasností se využívá k zvýšení moci výkonné a zatlačení moci zákonodárné, svobody občanské se fakticky ruší, s pojmem veřejného zájmu se nakládá dnes tak, zítra jinak, řada ustanovení se ignoruje nebo obchází.

Obsahová náplň pojmu veřejný zájem se stále mění a rozšiřuje. Převaha veřejných zájmů rozšiřuje v poslední době stále více a více sféru práva veřejného do oblastí pokládaných dříve za ryze soukromoprávní poměry. Ryze soukromoprávní poměry jsou zatlačovány zcela nebo částečně kroky veřejnoprávními (zákonodárství bytové, pacht, nákup surovin, otázky cenové, hromadné propouštění zaměstnanců, kolektivní smlouvy. Sféra jednotlivce ve státě a vůči státu se povážlivě zmenšuje, srovnáme-li dnešní stav s tendencemi Národního výboru i ústavní listiny.

Veřejné právo nemá pozitivně upravených všeobecných otázek právních, jak tomu je v právu soukromém a také legislativní technika zákonů správních se vždy nevyrovnává zákonům civilním. Jestliže čím dále tím větší výsek hospodářských otázek se dostává pod pravomoc správních úřadů a je ovládán řízením správním, vzniká z toho jednak n-sourodost řešení právních poměrů, ježto část zůstává pod zákonodárstvím civilním a civilním řízením soudním, kdežto část podléhá řízení správnímu, které je mnohem volnější, nemá oné přesnosti jako řízení civilní a soudcovské kontrole podléhá teprve až před Nejvyšším správním soudem. V těchto směrech tedy práva občanů nejsou tak důkladně zabezpečena jako práva soukromá, o nichž rozhodování náleží rádným soudům civilním. Dříve rozhodoval soudce konkrétní normou o poměru jednotlivců, kdežto nyní se vydává generální norma, upravující na basí co nejširší jak poměr jednotlivců mezi sebou, tak jejich poměr k veřejné moci.

Nebude postatně lépe, dokud nebude proveden § 92 ústavní listiny: „Pokud stát ručí za škodu způsobenou nezákonným výkonem veřejné moci, určuje zákon“.

Stát osobuje si nejpronikavější zásahy do osobní a majtkové svobody. Rubem této mocenské posice státu by měla býti jeho povinnost hraditi občanovi škodu způsobenou nezákonným výkonem výsostné pravomoci. Jsou to zejména některé případy trestního řízení daňového v poslední době, které zvláště odůvodňují potřebu vydání takového zákona. Ačkoliv domovní prohlídka u poplatníků daně důchodové v soukromém bytě poplatníkově, pokud v něm není provozován podnik, zásadně není přípustna, přece jen podobné případy se staly. Domovní prohlídky provádějí se zde pod záminkou zajišťovací exekuce, ačkoliv tento postup zákonodárcem jistě zamýšlen nebyl. Stát, jenž nestojí za svým jednáním náhradou povinností, má býti krajně svědomitý při omezujících zásazích do práv občanstva, aby nevzbuzoval dojem státu vrchnostenského a *contrario* režimu poctivě demokratického. Dokud § 92 ústavní listiny nebude proveden, nejsme právním státem v pravém slova smyslu.

Jaký vliv měla léta hospodářské krise na právní jistotu ve státě? Léta hospodářské krise především způsobila, že porušování právní jistoty bylo živěji pocíťováno, než v letech vyšší zaměstnanosti a rentability. Kdo je vysílen a vyčerpán, cítí nové břímě a novou křivdu tíživěji než ten, kdo je v plné síle. Hospodářská krise pak vedla k tomu, že za zájem veřejný byl prohlašován i parciální zájem třídní a stavovský, opřený o politickou moc, byť i bylo jasno, že důsledky mohou jíti jen na úkor zájmů tříd ostatních a také zájmů vyšších, za něž přece nutno především považovati zásady vtělené v naší ústavu. Léta hospodářské krise představovala stav nouze, ve které se každý považoval za oprávněna pro záchranu svoji (své třídy, stavu) použití prostředků jakýchkoliv, i když vznikala škoda komukoliv. Přestala platiti zásada: „Jsme na jedné lodi“ a kdo měl sílu, odstrkoval od záchranného člunu slabšího.

Zasáhlo do právní jistoty tak zv. řízené hospodářství a jakým způsobem? Tato otázka souvisí těsně s předcházející. Tak zv. řízené hospodářství není název pro naše poměry vhodný. Nešlo přece o řízení hospodářství jako celku, nýbrž o úpravy dílčí, úpravy jednotlivých úseků a to nikoliv s jednotící myšlenkou, nýbrž s tendencí hodie mihi, *cras tibi* a zpravidla na účet třetího: výrobce, podnikatele, vývozce, zaměstnavatele, spotřebitele. Příklady netřeba uváděti, jsou ještě v příliš čerstvé paměti.

Je-li nutný mimořádný zásah nebo omezení osobní a majtkové svobody, má se tak díti šetrně, po zralém objektivním uvážení a formou právně bezvadnou a účelnou.

Memorandum „Průmysl k hospodářské situaci“, předložené p. předsedovi vlády v listopadu 1935, pokusilo se jako prvé souborně shrnouti požadavky směřující k právní jistotě, jakožto základnímu předpokladu soukromé podnikavosti. Je nutno kvitovati, že p. ministerský předseda dr. Milan Hodža plán zřízení zvláštní právní rady, ohlášený v prohlášení dne 5. prosince 1936 v parlamentě, rychle realizoval. Její úkol tehdy vytknul slovy, že má „přispěti k jednoznačnému a jednotnému výkladu právních norem, upozorňovati předsedu vlády na neústavní a nezákonný postup státních orgánů — vyskytne-li se někde — a podáváti návrhy na zjednávání potřebné nápravy“. Právní rada je poradním orgánem předsedy vlády a její činnost tedy je mimo kontrolu veřejnosti. Není pochyby o tom, že bude záležeti v prvé řadě na jejím jednacím řádu a na ní samé, jaký úsudek o její činnosti bude veřejnost míti. Její jednacím řád není publikován, nevíme, zda mohou její členové sami iniciativně určovati program činnosti a zda také občanstvo se může na ni obraceti s návrhy nebo stížnostmi. Není také známo, zda její návrhy budou předkládány vládě nebo budou podrobeny meziministerskému připomínkovému řízení jako referentské návrhy resortních ministerstev.

Nelze neoceniti, že za vlády Hodžovy urychleně předloženy parlamentu velké unifikační osnovy, jako občan-

ského zákoníku, civilního řádu soudního, jurisdikční normy, že se dokončují přípravné práce pro exekuční řád, trestní zákon a že přikročeno ke kodifikaci správního trestního práva a řízení a k vydání nového vodního zákona. Potřeba unifikace byla všeobecná, avšak pro Slovensko zvláště naléhavá a už proto třeba tuto zásluhu slovenského předsedy vlády zdůraznit. Za Hodžova předsednictví vlády konečně došlo také k tomu, že aspoň do určité míry zvýšena právní jistota v oboru daňovém a že novelisace zákona o Nejvyšším správním soudě neomezila se jen na ulehčení v jeho agendě, nýbrž že přinesla také částečnou jeho reformu. A konečně — last not least — za něho přestal platit zmocňovací zákon a za něho došlo k jmenování členů ústavního soudu a — doufejme — dojde i brzy k zahájení jeho činnosti.

Pokud jde o parlament, ukázalo se jasně při různých příležitostech, naposledy při projednávání osnovy zákona o Nejvyšším správním soudě, že i v politických kruzích roste zájem o zvýšení právní bezpečnosti. Parlament zahájil projednávání velkých unifikačních a kodifikačních osnov. Až tyto osnovy budou projednány, a bude vydán zákon o opatřeních proti nečinnosti úřadů spolu se zákonem o ručení státu za nezákonný výkon veřejné moci a začne fungovati ústavní soud, bude možno se věnovati otázkám podrobnějším, jako typisace právních norem, způsob vyhlášení právních norem, legislativní archiv atd.

Které zásady zvenčí do právního ústrojí pokládáte za nejvíce nebezpečné? Bagatelisování naší ústavy a pošilhávání po totalitních systémech na jedné straně a kopírování způsobů různých lidových front na straně druhé. Jakmile bude platit devisa, že moc jde nad právo, nebo jakmile se začne uznávati svépomoc projevovaná vytvářením „hotových fakt“, přestává nejen právní bezpečnost, přestává dnešní právní řád.

Věrné plnění naší ústavy musí mít na zřeteli nejen ti, kdož ji vytvořili, kdo jsou předními jejími interprety nebo strážci, nejen úřady, ale každý občan. Kdo neuznává ústavu, kdo ji bagatelisuje, kdo jí neplní, není dobrý občan republiky. Laxní názor na ústavu se ovšem nemůže projevovali ani ve škole, ani v tisku.

Generace po staletí toužily po osvobození a samostatném státu, naši otcové a bratři bojovali za demokratickou republiku. Chceme-li ji udržeti, musíme mít především v úctě její ústavu a ji věrně plnit.

Dr. Vlastimil Šádek,
vedoucí tajemník Svazu čsl.
průmyslníků.

literatura a umění

Jiří Weil:

Osud klasiků v sovětské literatuře

Revoluce, futuristé, proletkult.

Velkolepé oslavy Puškinovy a boj proti vulgárním marxistům, útoky proti „sociologickému“ výkladu klasiků a uznání klasického dědictví „národní“ literatury — to je nejnovější pojetí klasiků v sovětské literatuře. Hodnocení klasiků souvisí však s celkovým politickým a kulturním životem sovětské země, odpovídají mu četné politické projevy právě tak, jako nová historická koncepce. Příkladem mohou být nová vydání učebnice ruských dějin, která oslavují vítězství nad Němci u Čudského jezera a zdůrazňují historické zásluhy ruských carů o vytvoření říše, nebo oslavy vítězství nad Napoleonem (výročí Borodina) atd. Hodnocení klasiků má vliv i na vývoj nové ruské literatury. Boj proti tak zvanému formalismu v literatuře a umění je důsledkem nového pojetí.

Všimněme si osudu ruských klasiků s historického hlediska. Revoluce r. 1917 znamenala i v literatuře důkladný převrat. Ruská literatura, bohatá, silná a vyspělá, byla

literaturou velmi úzké kulturní vrstvy. Sedmdesát procent obyvatel ruské říše neumělo číst a psát. Velká většina těch, kteří číst a psát uměli, byla odkázána na zvláštní „lidovou“ literaturu, a ta byla v barbarské zemi daleko horší, než je podobná literatura v Evropě. Lid byl vlastně odkázán na folklor, na literaturu mluvenou. Carská vláda úmyslně brzdila rozvoj vzdělání. Stávalo se, že si vesnice chtěla sama postavit školu a platit učitele, carské úřady to však zakazovaly. Carská kulturní politika se řídila zásadou Pobědonosceva, že se „nad negramotným lidem lépe vládne“.

Když se bolševici ujali vlády, byli si tohoto zoufalého kulturního postavení vědomi. Lenin ostatně již dávno zdůrazňoval, že je třeba široké kulturní a vzdělávací práce. Již před válkou napsal zajímavý článek, ve kterém dokazoval, že školské vzdělání nejpronásledovanější americké vrstvy — negrů — je na daleko vyšší úrovni, než vzdělání „bílého“ ruského lidu. Proto také od samého počátku prohlašoval, že „říjnový převrat je současně počátkem kulturní revoluce, ve které budou rolníci postupovat zároveň s proletariátem“.

Toto stanovisko je také rozhodující pro Leninovo pojetí kulturní politiky. Lenin vystoupil ostře proti kulturní politice tak zvaných „proletkultovců“, kteří hlásali teorii o vytvoření zvláštní proletářské kultury, odlišující se příkře od kultury „měšťácké“. Vysmíval se jim, že mluví o „proletářské“ kultuře v zemi, která vlastně žádnou kulturu nemá. Zdůrazňoval, že je třeba učit se od kultury měšťácké a přebírat z ní nejvyspělejší plody. Odtud také pramení Leninův poměr ke klasikům. Je známo, že Lenin byl vášnivým čtenářem, že znal dokonale ruskou klasickou literaturu, že napsal několik zajímavých studií o Tolstém, miloval Puškina a uměl téměř všechny jeho verše nazpaměť. Ale Lenin o sobě vždycky tvrdil, že je v literatuře laikem a úmyslně se nepletl do boje literárních škol a směrů, ačkoli se jednou vyjádřil: „Několikrát jsem se pokoušel čísti Majakovského a nikdy jsem se nedostal dále, než na třetí řádku. Puškina chápu a uznávám, Někrasova uznávám, ale promiňte mi, Majakovskému nerozumím“ — přes to si Majakovského velmi vážil. Na kulturní politiku se díval s hlediska daleko širšího a jen podle toho ji posuzoval: „Aby se mohlo umění přiblížit k lidu a lid k umění, musíme napřed pozvednout obecnou úroveň vzdělání a kultury.“

Proto a jenom proto podporoval vydání klasiků a pověřil Maxima Gorkého vytvořením velkolepého nakladatelství „Světová literatura“, které mělo vydávat překlady všech významných literárních světových děl. Proto se také všemožně staral o vydávání levné, populární četby. Především mu šlo o to, aby se zvýšila kulturní úroveň zaostalého Ruska.

Jiný poměr však měly ke klasikům dvě skupiny, které stály v čele kulturního života — futuristé a proletkultovci. Oba směry se tehdy vášnivě potíraly, ale v nepřátelství ke klasickému dědictví ruské literatury se ku podivu shodovaly.

Ruští futuristé klasiky zásadně odmítali. Ruský futurismus se sice ostře lišil od futurismu italského, protože se po stránce formální opíral o folklor a lidovou řeč — (Chlebnikov-Majakovský) a po stránce obsahové hlásal nenávist ke kapitalistickému řádu a individualistické buřičství — ale oba stejně nenáviděly klasické dědictví. V předmluvě k sborníku „Políček veřejnému vkusu“ z roku 1912 chtěli ruští futuristé „shoditi Puškina, Dostojevského a Tolstého s parníku současnosti“. V prvním čísle časopisu ruských futuristů „Umění komuny“, které vyšlo brzy po revoluci, opakují a zdůrazňují svoje heslo v programovém článku O. M. Brika „Drenáž umění“. Když se z ruských futuristů stali „Lefovci“ (r. 1922 byl utvořen „Lef“ — Levá fronta umění), prohlašují v redakčním úvodníku pod názvem: „Do koho se zakousne Lef?“: „Klasikové měli býti jedinou četbou a platili za nepomíjející, absolutní umění. Klasikové drtili všechno nové bronzem

pomníků, tradicí, školami. Vzepřeme se všemi silami proti tomu, aby se do dnešního umění přenášely pracovní metody mrtvých. Budeme bojovat proti spekulaci s domnělou srozumitelností a „lidovostí“ zaprášených klasických pravd“.

Futuristé hájili tyto zásady i v „Novém Lefu“. Až do r. 1928, kdy byl „Lef“ rozpuštěn, marně se přeli napřed s akademiky, stoupenci staré literatury, později s proletářskými spisovateli tak zvané druhé výzvy. Teprve těsně před rozpuštěním „Lefu“ prohlašuje Majakovský: „Amnestuji Rembrandta“. Tehdy však již futuristé neměli vliv na kulturní a literární politiku.

Největšími odpůrci futuristů v prvních dobách sovětské vlády byli teoretikové z „Proletkultu“, Besalko a Kalinin. Pranýřovali Majakovského a ostatní futuristy jako „odpadky kapitalistického řádu“, dožadovali se jejich umlčení. Ale v boji proti klasikům se s nimi shodovali, ovšem z jiného důvodu. Ježto proletkultovci odmítali veškerou měšťáckou, feudální a jakoukoli jinou kulturu kromě proletářské (vedlo by daleko, kdybychom měli vykládat, jak si představovali teoretikové „Proletkultu“, Bogdanov, Pletněv a jiní proletářskou kulturu), musili samozřejmě odmítat i klasické dědictví. Jejich teoretik F. I. Kalinin prohlásil:

Proletář nemusí padat na kolena před starým uměním. Nezníci je, nemělo by to smyslu, ale není také třeba klaněti se mu. Celé měšťácké umění musí mít pro nás jen historický význam. Co jsou to vlastně díla velkého Shakespeara s jeho Hamletem, s jeho být či nebýt a s rozpoltěním osobnosti? Jaká jsou to díla našeho velikého Dostojevského s jeho všemi hrdiny i s jejich bojem za právo na zločin? Co je Tolstoj a jeho rozpor duše a těla? Všechno překonané etapy, důležité a zajímavé jen s hlediska historického. Proletář vytváří novou psychologii a ta nemá nic společného s onou starou, kterou líčili dřívější umělci. Proto se budeme na ně dívat jako na starobylé pomníky a čím dříve přeneseme tyto pomníky do muzeí, tím rychleji si uvolníme ruce pro vytváření nové kultury. Můžeme a musíme se zabývatí těmito historickými památkami, abychom věděli, odkud přišly a po jakých cestách, ale nemáme důvodu kultivovat je. To je otázka, kterou klademe inteligenci.“

Oba vůdci a navzájem soupeřící směry vyhlásily tedy boj klasikům. Ale v praxi se boj vůbec nevedl. Když se stará literatura odmlčela — především staří realisté a většina symbolistů — opanovali pole futuristé a tak zvaní proletářští básníci první výzvy. Sovětská republika prožívala tehdy velmi kruté doby, bylo to údobí občanské války, ale to nebránilo, aby rostl hlad po kultuře. Ani futuristé, ani tak zvaní proletářští básníci — ve skutečnosti chudí epigoni symbolismu — nemohli ukojiti kulturní hlad širokých vrstev. Kromě toho nebylo možno vydávat mnoho knih, byl nedostatek papíru. Zbývali opět klasikové jako „menší zlo“. I futuristé to museli připustit: „Nu což, můžeme nyní připustiti tyto knihy jako četbu, nejsou horší než jiné a pomáhají negramotným, aby se naučili číst — musíme se jen snažit, abychom zajistili svým hodnocením správnou historickou perspektivu.“

Ostatně, otázka klasiků byla otázkou podružnou. V literatuře se kladl důraz na agitační poesii, na poesii boje. Nebylo možno použít děl klasiků k denním úkolům. Za to tím slavnější byl „bubeník revoluce“ Majakovský a proletářský básník Děmjan Bědnj, jejichž verše byly recitovány na všech frontách. Tu a tam se ozývali zastánci klasické literatury, ježto však byli většinou příslušníky staré inteligence — Ajchenvald, Grossman a j. — celkem jich nikdo nedbal. Otázka klasiků nabyla však rázem jiné tvárnosti, když přišla nová hospodářská politika a objevili se proletářští spisovatelé druhé výzvy.

Klasikové jako zbraň proti literatuře „souběžců“.

Zvláštní dialektika boje přivedla proletářské spisovatele druhé výzvy, tak zvané rappovce k heslu „zpět ke klasikům“. Nová hospodářská politika — NEP — znamená

do jisté míry obrození dřívějších směrů literatury. Jak známo, byl vládnoucím směrem před revolucí symbolismus v poesii, v prose zanikalo dědictví realistické literatury a z experimentů Bělého se tvořila postupně, ale přece jen vítězně nová prosa, založená na slovním a rytmickém bohatství řeči. V době nové hospodářské politiky ožil symbolismus na nové základně, byl to deformovaný symbolismus, obohacený o prvky lidové řeči (ačkoli se tam už snažil symbolismus dospět před revolucí, viz pokusy Blokovy). Symbolismus ožil v poesii Jeseninové a v tvorbě imaginistů, takže se na čas zastavil i vliv Majakovského a futuristické školy. Na druhé straně vznikla prosa „souběžců“, zejména Pilňakova, Zamjatinova, bratří Serapionových, která je přímým, ovšem poněkud deformovaným, pokračováním předrevoluční literatury do nové sovětské, ale to nepatří do rámce tohoto článku. Jisto je však, že nová literatura, kterou nazval Trocký nešťastně literaturou „souběžců“, zatlačila do pozadí jak futuristy s Majakovským, tak proletářské spisovatele, opírající se o silnou literární tradici. Protektorem této školy byl literární teoretik Voronský, stoupenec Trockého, dávno odsouzený a vypověděný. Voronského a souběžce potíral „Lef“, žádaje reportáže a literaturu faktů. Činil tak v časopisu „Na stráži“, později „Na literární stráži“, kolem kterého se seskupili proletářští spisovatelé druhé výzvy, pozdější zakladatelé mohutné organizace Rappu (Ruská asociace proletářských spisovatelů). Časopis „Na literární stráži“ vedl boj proti souběžcům se stanoviska ideologického. A tehdy se po prvé objevuje heslo „zpět ke klasikům“, jehož autorem není nikdo jiný, než Leopold Averbach, tehdejší hlavní teoretik Rappu, nedávno zastřelený spiklencem, švagr Jagodův. Spisovatelé Rappu byli umělecky daleko slabší než „souběžci“. Avšak pomáhala jim tematika — líčili současný život, továrnu a vesnici, jejich styl byl daleko srozumitelnější, jejich jazyk lidovější. Dostalo se jim velké posily, když se objevily nové romány členů Rappu — Furmanova, Gladkova, Panferova, Šolochova. V Rappu bylo ovšem mnoho směrů a skupin a nepřestávaly spory o ideovou základnu. A tehdy vynalezl Averbach heslo „zpět ke klasikům“. Toto heslo znamenalo přeskočit vývoj ruské předrevoluční literatury a navázat přímo na tradice velkých realistických spisovatelů. Bylo namířeno proti literatuře „souběžců“ jakožto „pokračovatelů v úpadkové literatuře, nepřátelské proletariátu“. Averbach vymyslel také dosti odvážné teorie o klasické literatuře a zvláštní výklad klasických děl.

Organisačnímu růstu Rappu a jeho pozdější hegemonii v sovětské literatuře napomáhaly změny v politickém životě země. Nová hospodářská politika byla postupně likvidována. Země se připravovala k velkému skoku, k pětiletému plánu. Pro zdar pětiletého plánu, který vyžadoval více sil a obětí než občanská válka, bylo třeba mobilisovat všechny síly země. Ani literatura nemohla zůstat bez povšimnutí. Znovu se vynořuje heslo: „literatura jako zbraň!“ Boj proti Voronskému se nyní vede nejen na literárním, ale i na politickém poli a končí Voronského porážkou a jeho vypovězením. Další obětí nového hesla stává se skupina „Lefu“. Ale zde šlo spíše o to, aby si Rapp zajistil hegemonii a donutil spisovatele „Lefu“, především Majakovského, aby vstoupili do Rappu. A ovšem — předmětem sváru mezi „Lefovci“ a „Rappovci“ byl různý názor na klasiky. Jak známo, byl Majakovský později donucen k revisi svého názoru na klasickou literaturu.

Ale Rappu organisační rozmach a snadná vítězství nestačily. Žádal víc. Nějakou dobu se dovolával „plechanovské orthodoxy“. V praktickém jazyku to platilo za „dialekticko-materialistickou metodu“ v umění. Od umělců se žádalo, aby tvořili podle zásad dialektického materialismu. Avšak toto heslo se neosvědčilo, především proto, že ani jeho autoři nevěděli dobře, co je to „dialekticko-materialistická metoda v umění“. Averbach tedy prohlásil, že této metodě nejspíše odpovídá realismus: „Je třeba říci, že

realismus je onou literární školou, která se nejvíc blíží materialistické umělecké metodě. Proto jsme řekli na plenu Rappu, že tvůrčí cestou je realismus a realistická škola.“ Odtud už byl ke klasikům arci jenom krok, protože nejlepší ruští klasikové jsou realisté. „Co děláme obyčejně, když mluvíme o tvůrčích cestách? Především mluvíme o tom, že se máme učit u klasiků. Učit se u klasiků je heslem naší tvůrčí práce, spolu s heslem „orientace na realismus“. Víme, že klasikové jsou vrcholem, kterého musíme dosáhnouti, abychom mohli jíti vpřed.“

Averbachovo heslo „zpět ke klasikům“ uvítal odmítavě i „Lef“, i jeho vlastní stoupenci. Leningradský proletářský básník Vissarion Sajonov napsal do časopisu „Na literární stráž“ článek „Pryč s klasiky“, ve kterém protestoval proti heslu zpět ke klasikům, prohlašoval je za nesmyslné a neproletářské. Jako příklad uváděl báseň jakéhosi proletářského pěvce, který tohoto hesla uposlechl a začal napodobovat Puškina:

V té noci černé Táňa nespala
z dusného kouře bolela ji hruď
jak se však ozval sirenin zvuk
to do továrny spěje zajatkyne
spanilá, kde soustruh volá ji . . .

To byl však jen osamělý hlas. Většina Rappu uvítala s nadšením heslo, zejména když ho začal hájit Fadějev, Libedinský a jiní. Pak vznikly různé spory. Máme uznávat všechny klasiky, nebo jen některé? Čemu se učit u klasiků? Averbachův protivník, kritik Gorbov, prohlašuje mlhavě, že od klasiků nelze převzít nic jiného, než „onen vnitřní proces hodnocení jevů, kdežto na příklad vylíčení těchto jevů je jen doplněk“. Libedinský zase tvrdí, že se někteří spisovatelé mylně domnívají, že je možno převzít u klasiků jen některé metody a zapomínají, že dílo je estetická soustava. Takových hádek bylo mnoho a většinou byly scholastické. Neběželo přece o klasiky, i když se u nich někteří proletářští spisovatelé, jako Fadějev, pilně učili. To celkem nebylo nic zvláštního. Klasikové měli a mají vliv na celou ruskou literaturu, měli také vliv na symbolisty a futuristy. Novější literárně-historické práce dokázaly přímou vývojovou linii od Puškina k Majakovskému. Majakovský má daleko blíže k Puškinovi než všichni, kteří se ohánějí Puškinovým jménem. Ovšem, tradice Puškinovy poesie přešla do veršů Majakovského jinou cestou, než mechanickým napodobováním. Jak jsme již řekli, používali rappovci klasiků jako zbraně v boji proti literatuře „souběžců“. Když vyhráli tento boj nikoli převahou uměleckou, nýbrž organizační a politickou, začali pomalu od tohoto hesla ustupovat.

Averbach vynašel heslo „zpět ke klasikům“ v roce 1927, v dalším roce bylo propagováno a r. 1929 mluví již Fadějev na plenu Rappu jen o realismu, při čemž charakterizuje realismus jako metodu „strhávání všech a jakýchkoli masek“. Svoji řeč pak končí výzvou „za živého člověka“: bojem proti romantismu, jakožto „idealismu v umělecké tvorbě“ a hlásáním realismu „jakožto metody více méně důsledného materialismu“. V roce 1930 se již o heslu zpět ke klasikům nemluví. Je to doba největšího rozmachu Rappu, kterému se podařilo dostat do rukou všechny časopisy a nakladatelství Sovětského svazu. Do Rappu vstoupil v tomto roce Majakovský, Bagrický a jiní spisovatelé z rozpuštěných organizací. Vedení Rappu může hrdě hlásit 16. sjezdu komunistické strany, že roku 1930 vyšly knihy členů Rappu v pěti milionech exemplářů, což byl tehdy neslýchaný náklad. V květnu roku 1931 koná se v Moskvě zasedání plena rady všesvazového sjednocení asociací proletářských spisovatelů a to je labutí píseň a zároveň triumf proletářských spisovatelů druhé výzvy. Mluví Averbach, pozdraven potleskem všech posluchačů, mluví o vítězství na literární frontě a o porážce poslední skupiny opozičníků, kterou organizovali leningradští spisovatelé. Slavnostně se zřiká mechanistů a Plechanova, zaklíná se jménem Stalinovým. Mluví Bruno Jasienský jménem mezinárodního byra revo-

luční literatury, utvořeného na charkovském sjezdu a zastupujícího 22 spisovatelských organizací západoevropských zemí, což znamená výboj Rappu do ciziny. Jménem strany mluví starý revolucionář Felix Kohn, zešedivělý v polských žalářích. Zasedání končí oslavami vítězné proletářské literatury, závěrečným slovem Averbachovým, který ujišťuje, že již minuly doby, kdy si mohli souběžci hrát na schovávanou. Averbach varuje: „Mnozí souběžci nechápou, že dnes je nepřátelskou linií to, co včera bylo pouhým odstínem mínění.“ Za potlesku všech účastníků ohlašuje Averbach hegemonii proletářské literatury. Mluví o heslech „odvodu úderníků pro literaturu“ a „demonstraci hrdinů“. O klasicích již ani slova. Zasedání končí schválně triumfálního raportu Stalinovi.

Klasikové jako východisko.

Neuplynulo mnoho času a již v dubnu byl Rapp a všechny organizace proletářské literatury rozpuštěny usnesením ústředního výboru bolševické strany ze dne 23. dubna 1932. Resoluce obvinila vedení Rappu z pletichářství a prohlásila, že je Rapp překážkou největší mobilisace sovětských spisovatelů a umělců pro úkoly socialistické výstavby. To byl neslavný konec nejmohutnější organizace proletářské literatury a zároveň i konec Averbachův, tvůrce hesla zpět ke klasikům a „vytvořte Magnitogorsk literatury“. Averbach byl vyhnán s potupou a byl poslán za trest jako politický pracovník do jakési venkovské továrny. Do Moskvy se vrátil teprve roku 1934 na přímluvu svého švagra Jagody, pracoval pak jako redaktor nakladatelství „Dějiny továren a závodů“ až do svého zatčení.

Po rozpuštění Rappu nastalo jakési mezidobí. Nejvíce kompromitovaní členové Rappu byli vytlačeni z redakcí a nakladatelství a nahrazeni bývalými souběžci. Ve smyslu resoluce ústředního výboru byl vytvořen jednotný svaz sovětských spisovatelů, který trvá dodnes, byl založen časopis „Literární kritik“ pro diskuse o literárních otázkách. O směrnicích sovětské literatury měl rozhodnout sjezd sovětských spisovatelů. Rok po rozpuštění Rappu znamená velký rozvoj literární vědy. Právě tehdy vyšly také sebrané výroky Marxovy a Engelsovy, které se staly předmětem horlivých diskusí. Byly to zejména Marxovy úsudky o anglické literatuře a Engelsovy dopisy o Balzacovi, které opět obrátily pozornost ke klasikům. Po prvé se vynořuje heslo „socialistického režimu“, jež se později stává stěžejním bodem sjezdu sovětských spisovatelů. Ostrou a bouřlivou polemiku vyvolává článek Viktora Šklovského, který žádá, aby se sovětské spisovatelé orientovali podle moderní západoevropské literatury. Tato polemika je již příznakem budoucího požadavku výhradní orientace k tvorbě ruských realistů a pozdějšího boje proti tak zvanému formalismu v umění. 15. srpna 1934 byl konečně zahájen sjezd sovětských spisovatelů v Moskvě. V čele sjezdu stál Gorký a jeho názory ovlivnily také do jisté míry sjezd. Zejména názory o tradici ruské literatury a poměru ke klasikům. Je proto třeba poněkud si povšimnout, jaký byl vztah Gorkého k velkým realistickým spisovatelům.

„Gorký je posledním realistou a zároveň prvním proletářským spisovatelem“ — tento úsudek sovětského literárního teoretika Jiřího Lukáče je jistě oprávněný. Gorký navazuje na tradici velkých ruských realistů, ale zároveň vede proti nim boj. Přebírá formu realistického románu, ale současně je celé jeho dílo polemikou proti Tolstému a Dostojevskému. Vypůjčuje si od tradičních realistů typy, aby je karikoval, ironisoval a vypořádal se s nimi. Gorký musel se svého hlediska hájit klasické dědictví, protože bylo podmínkou jeho literárního boje a tvorby. Ačkoli rozkvět Gorkého tvorby spadá do údobí symbolismu, potíral Gorký vždy symbolismus a hlásil se k realistické tradici. Heslo socialistického realismu je heslem Gorkého. Je to označení jeho vývojové směrnice, je to cesta, kterou pokládá Gorký za správnou pro vývoj ruské literatury. Na druhé straně znamená toto heslo již boj proti dědictví symbolismu i futurismu, tedy směrů, které vystřídaly realistické údobí ruské literatury.

Prohlédneme-li staré literárny prameny z roku 1933, z doby predsjezdové, narazíme na veľmi zaujímavú vec. Tvůrcem hesla „boj proti formalizmu“, v jehož jménu byl potírán Pasternak a které se stalo jakýmsi strašákem proti všem spisovatelům, je D. Mirský (vlastně Svjatopolk Mirský), nyní uvězněný literární kritik, bývalý profesor oxfordské university a redaktor „Slavonic Review“, syn carského ministerského předsedy knížete Svjatopolka Mirského, potomek Rurikovců, který se dobrovolně vrátil do Sovětského svazu a stal se přítelem a spolupracovníkem Gorkého. Po prvé se objevuje slovo formalismus v sovětském Rusku v článku Mirského v almanachu „Rok šestnáctý“, který vydával Gorký. V tomto článku muže, kterého později nazval Kirpotin „fašistickým banditou“ a básník Surkov „šejdířem“, je první pokus o výklad formalismu. Článek Mirského vznikl jako důsledek polemiky, zahájené Šklovským, polemiky o západoevropskou orientaci ruské literatury. Tato polemika nabyla vážnějšího rázu, když se k ní připojil Vsevolod Višněvský, autor „Optimistické tragédie“ s obhajobou Joyceho, Prousta, John Dos Passose a Hemmingwaye. Proti Višněvskému polemisoval Mirský a článek o formalismu je vlastně teoretickým shrnutím diskuse.

Zavedlo by nás příliš daleko, kdybychom podrobně rozebírali článek Mirského, zmíníme se o něm jen několika slovy. Je namířen proti dědictví symbolismu a futurismu v ruské literatuře. Mirský prohlašuje, že současný formalismus je recidivou formalismu z údobí let 1905—1917. „Ruský formalismus byl jedním z odvětví mezinárodního formalistického umění epochy imperialismu.“ A charakterisuje formalismus takto: „Formalismus je umění úpadkové třídy, která vytvořila v minulosti svou kulturu a drží se zuby nehty svých kulturních návyků, aby se odvrátila od skutečnosti sobě nepřátelské.“ Mirský dále říká, že formalismus je uměleckým výrazem měšťáckým a maloměšťáckým a ježto je měšťácká třída rozdrčena, až na zbytky maloměšťáctva, zejména kulaky, kteří žádnou kulturu nikdy neměli, nemá formalismus žádných vyhlídek. Pak rozebírá Mirský podrobně tvorbu futuristů — v článku je několik velmi zajímavých úsudků o baroku — a nachází směrnici pro ruskou literaturu v tvorbě Gorkého.

Určitěji vyjádřil Mirský svůj názor v jiném článku, v polemice o John Dos Passosovi a v článku o Joyceovi. Tam již žádal, aby ruská literatura navázala na „orthodoxní“ klasickou literaturu a vyhnula se veškerým vlivům moderní západoevropské literatury.

Gorkého řeč na sjezdu spisovatelů znamená další prohloubení názorů o socialistickém realismu. Bucharinova řeč o poesii, ačkoli se Bucharin také dovolával socialistického realismu, byla vlastně skrytou polemikou. Kirpotin, oficiální kritik, poznal to ovšem až dlouho po sjezdu. Na sjezdu se nediskutovalo o klasicích, bylo již dávno rozhodnuto v jejich prospěch. Stačí si povšimnout, že byl ostře odmítnut Wieland Herzfelde, když se snažil obhájit Joyceho, a je zajímavé, že ho odmítl Karel Radek, tehdejší referent o západoevropské literatuře.

Rozhodnutí organizačního výboru svazu spisovatelů v Minsku, kde byl vyhlášen boj proti formalismu, bylo důsledkem zvláštní situace, ve které se octla sovětská literatura po sjezdu. Nebudeme se zde zabývat minskými diskusemi, ani pozdější debatou na moskevské konferenci. Je třeba však poznat příčiny, které ony diskuse vyvolaly. Tyto příčiny mají také vliv na poměr ke klasicům. Především nesplnil sjezd, co se od něho očekávalo. Pořadatelé sjezdu se domnívali, že nastane velký rozkvět sovětské literatury, když dostala širokou a bohatou organizační základnu. Ale tyto naděje se neplnily a v Minsku byl naopak konstatován úpadek. Bylo třeba najít prostředky, jak zvýšit úroveň sovětské literatury. Poněvadž se shledalo, že příčinou úpadku je formalismus, byl mu vyhlášen boj.

Druhou příčinou je samozřejmý důsledek velké kulturní revoluce. Procento negramotných kleslo natolik, že nelze ani mluvit o srovnání s carskými dobami. Přísné dodržování povinné školní docházky zabezpečilo úplnou gramot-

nost nové generace. Vznikl ohromný knižní trh. Náklady knih dosahují milionu výtisků. Mění se spotřebitel literatury. Novým konsumentem stávají se nejširší vrstvy, jimž dala vzdělání teprve revoluce. Tyto vrstvy chtějí však mít vlastní srozumitelnou a prostou četbu. Sovětská literatura jim takovou četbu nedává. Je výsledek různých literárních tradic, značná její část je závislá na tradici předrevoluční literatury, se kterou nové čtenářské vrstvy nemají nic společného. Tehdy dochází k velmi zajímavé věci: žádá se „lidovost“ a „srozumitelnost“. Sovětským spisovatelům se doporučuje, aby psali tak, že by jim mohl porozumět rolnický i dělnický čtenář. Na tento nový úkol není však sovětská literatura připravena a vzniká další krize.

Východisko se jeví v klasicích. Klasicové, kteří měli být v prvním údobí jen prostředkem, jak naučit lid číst, kterých pak v době Rappu teoretikové, jako Averbach, použili za zbraň proti literatuře souběžců, stávají se nyní východiskem, cílem a vzorem. Puškinovy oslavy jsou jen vyvrcholením této tendence. Klasicové se tedy stávají normou a základem četby pro lidové vrstvy. Ze všech učebnic byly vyloučeny úsudky o klasicích, hodnotící je podle sociálního původu a posuzující je podle společenských poměrů tehdejší doby. Na druhé straně se nyní od sovětských autorů žádá nejužší spojitost s přítomnou dobou a kult Majakovského není náhodným zjevem právě tak, jako požadavek politické poesie. To znamená určité rozdělení úloh. Klasicům je přisouzena úloha vysoké literatury a literatura současná má se stát zbraní dnešní napjaté doby.

Mluví-li se o dědici velké klasické literatury, padá v úvalu pouze Michail Šolochov. Ale podívejme se, které knihy dosáhly v posledních letech největších úspěchů, jak to konstatoval všechen sovětský tisk: je to nový román V. Katajeva, onoho Katajeva, kterého se právě dovolával Šklovský jako spisovatele podléhajícího západoevropské tradici, a nový román P. Pavlenka, téhož Pavlenka, který byl pro knihu „Barikády“ napadán jako experimentátor a o kterém prohlásil svého času Mirský, že je snad jediným žákem Joyceovým v Rusku. Ne-li Joyceovým, tedy alespoň Borise Pasternaka. Pro tradici nové ruské literatury je to právě charakteristické.

do ba a lid é

Milena Jesenská:

František Liliom, obchod smíšeným zbožím

Jestliže jste nebyli nikdy ve Vídni na jaře, když kvetou kaštiny, když celá Vídeň voní bezema a když se v Prateru začíná otvírat jedna houpačka za druhou, jestliže jste nikdy neviděli šedosivý svit, kterým září večer kaštanové listy ve světle elektrických žárovek a jestliže neznáte obrovské osiky na okraji podunajských palouků, plných fialek, jív a stříbrné topoly, které vroubí celý Prater, kilometry dlouhý a které v jarních nocích ukrývají chudé milence z předměstí — a jestliže jste nikdy neprocházeli alejemi houpaček, osvětlených a ověšených trpytívim zlatem, visutých, kolébavých, vznosných a skákavých, a jestliže jste nikdy neslyšeli zpívat deset fonol najednou různé valčíky pod matnou září hvězd a břítkou září barevných světél — ne, pak nemůžete vědět, kdo je to Liliom, ani tehdy ne, kdybyste Molnárovo hru znali. Liliom je muž od houpaček. Musíte vědět, že vídeňský Prater nevypadá jako skutečný. Vcházíte do něho jako na jeviště. U každé houpačky stojí muž, silný a báječný chlapík z vídeňského předměstí, s pruhovaným tričkem a placatou čepicí. V Paříži mají apače, ale já nevím, jsou-li opravdoví. Vídeňský muž od houpaček je opravdový. Nádherným rozmachem silných paží vyhazuje

houpačky vysoko k nebi. V houpačkách sedí trochu křečovitě chudokrevná, malá děvčátka, taková, která chodí v neděli odpoledne na procházku s přítelkyní. Štěstí ženy se dá totiž dobře změřit podle toho, co dělá v neděli odpoledne. Dívenky, které chodí s přítelkyní, jsou buď nepůvabné nebo chudé, plaché nebo příliš ostýchavé, stojí ještě na krajíčku života — třeba v houpačce v Prateru — a hledí se zbožným obdivem na velkorysý rozmach muže, který je vrhá nebi vstříc. Jsou trochu polekané, piští, sukýnky se jim vzdouvají, pod čapkou se uvolňují kadeře, natočené na líhové gulmičce, ale zachvacuje je hazardní pocit nenadálého štěstí, za který platí drobný člověk drobnými, vydělanými a nastrádanými penězi. A ten krásavec, v jehož dlani ty mince mizí, ten nádherný muž, který říká „slečno“ a „rače“, který se dovede tak báječně rozmáchnout a na němž je na první pohled vidět, že se vyzná ve světě, ten muž s cigaretou za uchem, se špinavými prsty a ploským nosem, s drzým a hrubým sex-appealem, nedbalý dobyvatel služek a proletářských dívek — to je Liliom.

Liliom v Praze.

Praha nemá tradici císařského města. Praha se spíše podobá Salcpurku, je klidná, vznešená, příliš mladá a málo úpadková, je trochu zasněná a nemá mnoho smyslu pro nádherná dryáčnictví. Naše pouti jsou zastrčené do předměstí a blaží víc děti, než dospělé. Stromovka je líbezný sad, ale rozkošnické a tragické kouzlo Prateru nemá. A přece se mi zdá, že má Praha na sta Liliomů. Nikoli mužů v pruhovaném tričku a s čepicí v týle. Pražští Liliomové jsou jaksi uzpůsobeni okolnostem. Nejsou nádherní, nejsou útoční a nejsou skvělí. Za to jsou něžní a lichotiví, laskaví a plní péče. Jsou to muži, jejichž osobní pile, úslušnost a umění zacházeti se ženami stojí v přímém poměru k obchodnímu zisku. Takoví malí Liliomkové. Říkají: „Má úcta, prosím, dobré jitro přeji, milostivá paní, čím mohu posloužit? Vajíčka, prosím, zaručeně čerstvá, másličko, půl kila prosím? Prosím, jak rače, deset deka, prosím, kilo uherské mouky, prosím, co ještě rače, prosím? Děkuji pěkně, děkuji uctivě, poručím se, dobrou noc přeji, milostivá paní...“

To je František Liliom, obchod se smíšeným zbožím na rohu. Byly doby, kdy v takovém obchodě prodávali jenom kávu, cukr, mouku, nanejvýš luštěniny. Mléko, vejce a housky prodávalo hokynářství, uzeniny výlučně uzenářství. Dnes vznikl nový typ obchodů na pražské periferii, odkud je do trhů a tržnic daleko: krám, který má na skladě všechno. Mýdlo, víno, cukr, salám, máslo, ovoce, sýr, mouku, hrách, mléko, žemle, citrony, kávu, krupici, šunku, párky, drůbež, vajíčka, hadry na podlahu, čistidla, drátěnky, cukrátko, čokoládu, slanečky, konzervy, jamy, čaj, rybičky, lahvové pivo, limonády a zeleninu. Hospodyně nechodí rády od krámu ke krámu. Mají málo času, nechce se jim několikrát čekat před pultem. A především: přejí si být dobře obslouženy. Hospodyně z předměstí jsou málokdy krásné a svěží ženy. Většinou jsou to objemné maminky s nákupními brašnami; v přívalu všedního života si už dávno odvykly galantnosti, uctivosti a ohleduplnosti. Přinášejí do krámu pár užmoulaných korunek a vyžadují za ně krásné, čerstvé zboží. Jejich praktická a nesmlouvavá zkušenost je nutí, aby ochutnávaly máslo, rýpaly do zeleniny, hrabaly se v jablkách a přímouřeným okem prohlížely vajíčka proti světlu, ale tato všední činnost se stává skoro vznešenou, je-li po ruce člověk, který se usměvavě uklání a říká: ano prosím, jen si rače vybrat, prosím, zcela podle vašeho přání, prosím, mám to snad poslat do bytu, prosím?

Ale František Liliom dovede být — věřte mi to nebo ne — i přísný, úsečný a nepříjemný, chladný a prušácky řízný. To k ženám, které nakupují na dluh. Dlužníci jsou jeho veřejní nepřátelé, které pronásleduje jak zákon káže. Investoval do obchodu asi 30.000 Kč, strádal je vlastně celý život, několik tisíc korun si ještě vypůjčil,

platí úroky a denně musí platit hotovými penězi všechno zboží, do komise nedostává téměř nic. Jenom mlékárny přijmou nazpět neprodané mléko, odebírá-li denně alespoň 100 litrů — což je ohromná kád'. Sám je rozmáší po domech; mohl by si sice účtovat nějaký poplatek za donášku, ale pak by neplatil za úslužného a nezískal by přičten zákazníků. Úvěr povolují jenom výjimečně některé uzenářské továrny a sýrárny, a to ještě jenom v té formě, že může platit účet s třicetidenním zpožděním. Celá jeho investice je vlastně sázka do loterie, nikdy předem neví, jestli si vybral dobré místo, jaká bude konkurence a jací budou zákazníci. Každý večer starostlivě počítá tržbu a je bezmála jako učený statistik a zároveň psycholog. Musí umět odhadnout, co vězí v lidech a co mají v kapse. Připočítejte reži — příruči, činže, světlo — připočítejte daně a všelijaká jiná vydání, uvažte, že se potýká s „mankem“, to jest se ztrátou při vážení a že při rozdělování desetikilové bedny cukru ho ani největší opatrnost nezachrání před ztrátou čtvrt kila, což znamená na jedné bedně Kč 1.50, a že při mouce, luštěninách, koření atd. je manko ještě větší — a pochopíte, proč musí být i on přísný na zákaznický lid.

Moderní podoba sněděných krámů.

Kdybyste pozorovali takový krám na rohu, který svítí ráno v 6 hodin do ranní a večer v 8 hodin do noční tmy, kdybyste viděli, jak v něm majetník celý den běhá, váží, dává zpátky, uklání se, otvírá a zavírá dveře, přemýšleli byste o tom, co ho asi večer více bolí: ústa nebo nohy? Kdybyste si někdy všimli jeho unavených a zarudlých očí a jeho veselosti, trochu násilné, začali byste přemýšlet, jak asi tento muž žije? Ptali byste se sami sebe, vydělá-li po těch krejcarech za drobné zboží, které se mu hrnou, tolik, aby to stálo za to? A pomalu si začnete lámat hlavu, jakým způsobem se to vlastně stává, že máte denně na nároží ulice čerstvé zboží, které potřebujete. Sledujete-li pešinky této organizace, objeví se vám teprve skutečný František Liliom. Shledáte, že to je drobný, udřený a uštvaný člověk, který má na starosti naše žaludky, ale protože je sám šetrný muž a řádný obchodník, neživí se většinou ničím jiným, než zbožím, které už prodat nemůže: zeleninou, která je trochu nahnílá a povadlá — vajíčky, která nejsou čerstvá, odkrojky salámu a žluklým máslem, vyškrabaným z papíru. Je to tragický žert, že tento člověk, který žije uprostřed zásob, se živí tím, co jemu samému odpadne pod pult. Lidé, kteří přihlížejí plnému krámu, mají asi dojem, že před nimi leží zlatý důl. Obchodník se smíšeným zbožím skutečně také hodně vydělá. Potraviny se kupují vždycky, jsou to poslední, co si lidé mohou odepřít. Je-li krám dobře zavedený, je-li na výhodném místě, spravuje-li ho odborník prozíravý a šetrný, který dovede soustředit kolem sebe nejméně vděčné publikum na světě — nakupující ženy — dá se říci, že má přibližně 1000 Kč denního obrátu, to znamená v nejlepším případě měsíční zisk 1500 až 3000 Kč. To se rovná životní úrovni lepšího úředníka. Ale úředník za 2000 Kč měsíčně má pokojný život, občanskou důstojnost, kterou má František Liliom jenom v neděli, když stáhne železné rolety krámu.

Na bursé potravin.

Vy, kteří v noci pokojně spíte, sotva znáte obraz pražského zásobování, jež se děje v noci. Po všech silnicích a po všech tepnách přijíždějí v noci nákladní automobily, dopravci s koňmi, vozíčky s chlupatými kobyčkami a psíkem a ovšem i vozíčky ruční. Nemohou do vnitřní Prahy, kdy je napadne. Je pro ně policejné stanovená hodina. Rázem třetí — v létě — a čtvrté — v zimě — vyřítí se z periferie hradba vozidel, dlažba duní a okna se třesou. Zní to, jako by stál Žižka před branami Prahy. Ale ve skutečnosti jsou to jen jablka a pomeranče, vejce, zelenina, jahody, drůbež, máslo, venkovský chléb. Na Havlič-

kově náměstí a v Lützowově ulici se vozy zastaví. Rázem šesté hodiny musí být však zase pryč. V těchto dvou ranních hodinách nakupují sta a sta drobných obchodníků denní zásoby. Nakupují je osobně, protože při obchodu s potravinami záleží především na dobrém výběru a také na správném odhadu, kolik čeho třeba nakoupit. Je to dvouhodinná chvatná a hádavá bursa s potravinami, protože byste byli na omylu, kdybyste se domnívali, že jsou tu pevné ceny. Cena se stanoví od oka a honem, podle toho, kolik je zboží, jaká je poptávka a — kolik je hodin. Může se snadno stát, že v pět hodin zaplatíte za karfiol 5 Kč, ale pět minut před šestou už jenom 2 Kč. V 6 hodin se totiž končit musí, dopravci chvatně vyprodávají zboží, a pár minut před šestou začíná „funus“, to jest levný a rychlý výprodej už přebraného zboží. Na tomto „funusu“ jsou na příklad založeny všechny obchody poslední doby, které prodávají pouze zeleninu a ovoce. Je to většinou zboží, nakoupené hromadně při „funusu“ a proto nakoupené levněji. Psychologicky počítají tyto obchody s láskou malého člověka ke všemu, čeho je moc. Hromada květáků, hromada jablek, hromada špenátu, hromada rajských jablíček — to vzbuzuje pocit hojnosti a přepychu i pro toho, kdo jde koupit jen tři rajská jablíčka. Pociť hojnosti, i když je to hojnost za sklem výkladní skříně, je cit, který malého člověka hřejivě blaží. Je to situace, kdy malý člověk říká: my. Všimněte si: jde-li o vlastní majetek, říká obchánec: já to mám. Jde-li o cizí majetek, říká: my to máme. Slovíčko my staví ho do velkého kolektiva, dává mu pocit bezpečí. My máme průmysl, my máme vývoz koží a my máme úrodu pšenice. Ale já mám tři rajčata k večeri.

František Liliom musí přesně vědět, kolik potřebuje květáků a kolik prodá ovoce. Musí vědět, který zákazník odejel na dovolenou, který jí rád zeleninu a kde někdo stůně. Musí znát nazpaměť žaludky svých zákazníků, když šlape ráno s vyhrnutým límcem po zamrzlém náměstí od vozu k vozu a vybírá, kombinuje, počítá, nakupuje, smlouvá a hádá se. Drobnější obchodníci odnášejí nakoupené zboží v pytlech na zádech. I žena někdy vleče nákup — z Havlíčkova náměstí do všech Palackých ulic v Nuslích, na Vinohradech a na Smíchově. Úspěšnější mají ruční vozík. Ale na Havlíčkově náměstí je zvláštní živnost: dopravci, kteří odvázejí nakoupené zboží jednotlivým obchodníkům třeba po celé Fochově třídě. Ani byste neřekli, čím vším se dá dopravovat — od vozíčku se psím potahem až do nákladního auta. Je to soukromá a dost primitivní organizace, jedno z těch zaměstnání, která vznikla v době největší krize a které vynalezl některý zoufalý člověk bez práce. V šest hodin se náměstí prázdní, na periferii rozjíždí se spouta vozíčků a František Liliom otevírá krám do syrového, mrazivého rána — ale to už byl dvě hodiny na nohou.

Z vesnic do měst všemi cestami.

Je zajímavé dovědět se, co je to za lidi, kteří v noci zásobují Prahu a jiná větší města. Jsou to pěstitelé zeleniny, drůbeže, ovocnáři, kteří vezou zboží na trh? Nejsou. Jsou to zase jen pouzí dopravci. Někteří mají nákladní auto, někteří jej najímají. Někde se dva nebo tři hokynáři ze sousedních vesnic spojují k tomuto obchodu na kolečkách, aby nájem auta snáze unesli. Dráže zůstává dnes většinou jen převoz zboží, které se nekazí. Zboží, které musí na trh čerstvé, převzali autodopravci. A tady je přímá cesta z nejzapadlejší české vesnice rovnou na Havlíčkově náměstí v Praze. Česká vesnice se přímo a živě účastní zásobování hlavního města, často je to po celé měsíce její jediný peněžitý příjem.

V lesích na Šumavě, na Českomoravské vysočině, v Podkrkonoší pracují na příklad v létě všichni lidé, kteří nedělají na poli, pro pražské trhy. Ti nejstarší a ti nejmladší. V lesích krví stařeny a děti hřbety v borůvce celý den, celý den. Zkusili jste někdy sbírat borůvky? Jahodu za jahodou. Nebo maliny, brusinky, ostružiny?

Jak dlouho: Půl hodiny? Dvě? A venkovští sbírají od rána do večera, obracejí lístek po lístku, keříček po keříčku, vláčejí s sebou bandasky černé žitné kávy a při západu slunce vracejí se houfně do vsi. Když je ta vesnice na hlavní silnici, zastaví po západu slunce na návsi nákladní auto, vyhodí na silnici váhy a pronikavě zazvoní. A jen zvonek dozní, vyběhají z chalup děti a babky s mísami, rendlíky, pekáči, talíři, džbánky, plnými krásného, čerstvého ovoce. Babičko Novotná, ochutnala jsi letos malinu s paseky na stráni?

Kolem dopravce je za chvíli zástup vesničanek a vesnických dětí. Babička Novotná podá džbán, dopravce jej vysype do koše na váhu, přihodí závaží a než okem mžikneš, řekne: dvě kila. Babičko Novotná, doma to vážilo dvě a půl, vidíte? Ale nával je příliš velký, muž příliš rychlý a početní schopnosti babičky Novotné příliš malé. Dvě kila, padla, dvě koruny čtyřicet. Jedna za druhou. Ženy láteří, hubují, ale těžko se ubrání. Jen tehdy, má-li dopravce konkurenci, která platí lépe a váží svědomitěji. Košíky se plní, košíky se kupí, za hodinu odjíždí auto k další vesnici, na návsi už čekají ženy s džbánky, nad vesnicí zvoní klekání.

Tak se svádí zápas, který v jiných formách a obměnách platí také ve velkém světě obchodu a výroby. Hledají se a dobývají trhy, objevují nové cesty a nové způsoby organizace; i vajíčka už dopravují do měst moderní prostředky. A zastávky není. Zde se nic nedává zadarmo. Ani vstup do lesů, vždyť sběrači lesních plodů musí mít vstupenky, za které se platí pět a deset nebo i 20 Kč za sezonu. Za to pracují ještě týden zdarma pro majetníka lesů. Český lid má už pro to krásné slovo. Babička Novotná nechodí do lesa pracovat a vydělávat, ale chodí „na lásku“. Chce tím říci, že dělá zadarmo, tedy „z lásky“, protože jen ta je ještě na světě zadarmo. První půtka se odehrála mezi ní a lidmi, kteří nakupují, další pokračuje v městech mezi obchodníky a trhovci a pak mezi obchodníkem a zákazníky. Dnes a denně. S prvním soumrakem vyjíždějí nákupní auta k Praze a s prvním rozbřeskem vjíždějí na Havlíčkově náměstí.

Lidé z vesnice, kudy nevede státní silnice, přicházejí do vsi, kde auto staví, a poněvadž jsou z daleka, nechávají zboží u místního hokynáře nebo v trafice. Tam se jim odkoupí a prodá dopravci — ovšem, i ten místní hokynář chce vydělat pár krejcarů a tak dá lidem méně, než dopravce. Proto kilo borůvek, které roste odpoledne na sluníčku, stojí příští den ráno u vašeho kupce Kč 2.80. A tak je tomu s houbami, chlebem, máslem, drůbeží, vajíčky. Je to zase tragický osud, že z těchto dobrých věcí, které nám dodává vesnice, vesničané málo snědí. Je to pro ně příliš drahé. Prodejí své dobré máslo a kupují v konsumu margarín. Peníze jsou zejména na vesnici vzácná a potřebná věc.

Životní bilance Liliomů.

František Liliom téměř nežije. Od rána do večera v krámě, noci krátké, neděle ztráví počítáním, převažováním zboží, přípravami objednávek, prohlížením účtů a upomínkami dlužníků. V nejzářivější sluneční neděli — spí odpoledne v peřinách. Pohyblivý a pružný plán, který musí měnit podle sezony, podle svátků a podle počasí, pohltí jeho myšlenkovou energii. Téměř vůbec nečte, nechodí do divadla, ani do biografu a do schůzí, neuzivá života. Protože je to zaměstnání poměrně dostupné každému, valí se k němu zástupy lidí. Tři léta učednická, dvě léta praktikant — tři léta za stravu a dvě léta za stravu a 150 Kč měsíčně, taková je doba vyučení. Ale co potom? Buď vyženit nebo mít peníze. A to také není všechno. Mnoho lidí nechá v takovém pokusu poslední haléř, ztroskotají buď na neobratnost nebo na nedostatek prozíravosti nebo oblíbenosti. Být Liliom, to je dar, prosím od pána boha, prosím, to nedovede každý, prosím.

Je zajímavé, že se celá spousta obchodních příručí časem promění v četníky, strážníky, železničáře, listonoše,

průvodčí. Ti, kteří vydrží, žijí těžce, ale přece se jim po letech podaří „mit svý jistý“ — což bývá hlavní a nejhoubavější snaha člověka, který poznal, jak hluboké jsou propasti pod hladinou poctivého života. Skromná, tichá jistota pro konec pilného a příčinlivého života. A tady je dokonce ještě něco navíc: i možnost a pravděpodobnost, že časem obchod rozšíří, a že po letech už nebude obsluhovat, ale sedět za pokladnou a přijímat tržbu, protože ostatní už obstarají příručí. Alespoň snad děti budou mít snazší život. To není mnoho, ale není to také málo. I pan Liliom je kolečkem ve společné organizaci a podléhá jejím zákonům, které se vinou jako spirála. Koloběh není rovnoměrný, ale s tím se už počítá.

Představuji si sen Františka Lilioma, obchodníka smíšeným zbožím: vchází jako zákazník do krámu nakupovat kávu, likéry, datle, uherský salám, samé vznešené věci. A zrcadlový prelud Františka Lilioma, který v snovém krámě stojí za pultem a podobá se vznešenému soukromníku, bývalému kupci Františku Liliomu jako vejce vejci, se uklání a říká: prosím, kafičko račte umleté, v okamžiku to bude, prosím, má účta, má poklona, poručím se, služebník... A František Liliom vychází na ulici s balíčkem v ruce k vlastnímu autu dříve ještě, než se probudí...

dopisy

Výstava čsl. umění v Moskvě

Vážený pane redaktore,

v „Přítomnosti“ z 10. listopadu t. r. byla otištěna moje poznámka o tom, že oficiální výstava čsl. umění v Moskvě byla sovětskými úřady censurována, a že tak z výstavy odpadla řada uměleckých děl, jež byla vybrána, aby reprezentovala v SSSR čsl. umění. Výběr byl proveden v Praze, zvláštním, k tomu účelu ustaveným výstavním komitétem. Komisařem výstavy byl zvolen dr. Kamil Novotný. Při výběru uměleckých prací bylo postupováno naprosto korektně ke všem uměleckým názorům, reprezentovaným různými čsl. umělci, tak aby sovětskému návštěvníku výstavy byl předložen jasný přehled čsl. výtvarnictví a jeho vývoje. Kdo měl v ruce výstavní katalog, jistě potvrdí, že už jen z přehledu jmen vystavujících umělců je na prvý pohled patrna snaha sestavit výběr takřka akademicky objektivně, bez převahy kteréhokoliv, ať konservativního či moderního uměleckého přesvědčení. Konečně při výběru věcí byl účasten i vyslanec SSSR p. Alexandrovskij — na jehož výslovné přání požádal komisař výstavy p. dr. Kamil Novotný písemně malíře J. Štyrského o odvolání obrazu „Muž a žena“, kterémuž požadavku Štyrský vyhověl.

Je pochopitelné, že když se čsl. veřejnost dověděla potom z mé poznámky v „Přítomnosti“, že řada určitých věcí

nebyla v Moskvě vystavena na přání sovětských úřadů, vzbudila tato zpráva značný ohlas v tisku. Ze 22 čl. novin, které více méně přetiskly poznámku „Přítomnosti“, každé ji doprovodily svým komentářem, a některé, jako na příklad „Večer“, si pochvalovaly sovětskou přisnost na moderní umění, a litovaly pouze, že u nás je této přisnosti málo.

Jediný, kdo mlčel, byl komunistický tisk. Až nyní (za měsíc!) přicházejí „Haló noviny“ s odpovědí, která ovšem sestává jen z přetištěné části Špálova dopisu, otištěného v minulém čísle „Přítomnosti“. Příslušný komentář sestává z několika nadávek na mě a na „Přítomnost“, která prý pak „musí“ své pitomosti sama vyvracet — jak prý vyplývá z otištění Špálova dopisu.

Nuže — co bylo tedy vyvráceno dopisem p. Špála? Nic. Není prý pravda, že byla naše výstava sovětskými úřady censurována, nýbrž odstranění některých prací bylo jenom (!) výsledkem vzájemné dohody. Zajisté. Vždyť napsal-li jsem censurována — neměl jsem představu policejního zákroku — nýbrž tuto společenšější formu pro stejný účel. Zajímavé je ovšem, že po této vzájemné dohodě vypadly z výstavy všechny práce malířů Štyrského a Toyen a skoro všechny práce Muzikovy a Makovského. Vyloučení některých prací prý se stalo — píše p. Špála — také s ohledem na to, že jakkoliv byl sál pro výstavu, poskytnutý v poslední chvíli, ještě větší než sál původně určený, vešlo se tam méně věcí. Je to sice divná věc — a kdo viděl snímky výstavy, vidí, že obrazy visí nadměrně daleko od sebe — ale přece jen snad sál není tak miniaturních rozměrů, aby se tam vůbec nevešlo několik (a ani jediná) malých fotografií scénických výprav divadla „D 38“. To jistě p. Špála nemůže myslet vážně s těmi rozměry sálu. Vždyť konečně v Moskvě bylo už více lidí a znají rozlohu muzea západního umění.

Jinak ovšem zní, píše-li p. Špála, že vyloučení určitých věcí v Moskvě se stalo po vzájemné dohodě čsl. gen. komisaře, který vzal ohledy na přání sovětských pořadatelů výstavy... Mé další dedukce prý tímto odpadají, jelikož vyjadřování se při provádění tohoto užšího výběru bylo čistě soukromé. Znám nejméně tak dobře jako p. Špála, co znamená pro sovětského úředníka, je-li pověřen vládou k funkci v zahraniční záležitosti — a mám tedy o pronášení soukromých stanovisk v takovém případě velké pochyby — ale budiž, jen když alespoň přiznává všechno to, co zprávu „Přítomnosti“ potvrzuje.

P. Špála vidí u mne jen trpkost nad mými neúspěchy v SSSR. Mistře Špálo, mítí neúspěch spolu s Le Corbusierem, Vesniny, Pasternakem, Maiercholdem, Tairovem, Šostakovičem, Chagalem atd. atd., není tak trpké, jak se Vám zdá. Trpké je ale vidět, jak poslušně sklánějí své hlavy před Moskvou bojovníci za svobodu kulturního a uměleckého projevu, umějíce bojovat jen tady doma... Nebýtí té malé okolnosti, mistře Špálo, že jste svůj boj za svůj nový umělecký výraz kdysi s měl vésti — nebyl byste ani dnes malířem Špálou, tím méně byste byl vystavoval v Moskvě jako takový...

Arch. J. Krejcar

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

Kdo rád píše na krásném dopisním papíře zaručeně dobrým a spolehlivým plnicím perem, kdo si potrpí na praktický kapesní zápisník a kvalitní, solidně vázané deníky na zápisky a výpisky, kdo chce mít vzorný a snadný přehled ve svých soukromých písemnostech a listinách, kdo pocítuje potřebu i v používání moderních pomůcek pro psací stůl, jít vždy s duchem času, kdo hodlá věnovati někomu milému k svátku nebo k jiné významné příležitosti vhodný dárek, dobře pochodí, když se v každém případě obrátí na firmu

KAREL KELLNER v paláci pojišťovny Generali na rohu Václavského náměstí
a Jindřižské ulice („Nároží krásných dáreků“)